

LOMATUAWI JOHN AHPIY'Ø

The Word of Life

¹ Ayáq yayhniwhqat epeq God Lavayiat pay ep'e; pu Lavayi God ámuma; pu pay Lavayi God.

² Pu pay pam hak piw yayhniwhqat epeq God amum yanta. ³ Sohsoy himu put ahpiy yukilti; pu qa himu yukiwtaqa put qa ahpiy yukilti. ⁴ Pam nāp nahpiy qatsit pasiwta; pu pay pam qatsi sinmuy amumi tālat anta. ⁵ Noqw tāla qatālat ep tālawva; noqw qatāla put qa tōka.

⁶ Noqw hak tāqa God añqw ayatiwa; nihqe John yan mātsiwa. ⁷ Pam hak hihta tuawi'taniqe ñoviy pitu, Tālat tuawi'taniqee, sohsoyam put ahpiy tūtuuptsiwaniqat ñoviy'o. ⁸ Pay pam qa pas pas pám himu Tāla; pam put Tālat tuawi'taniqe ayatiwa. ⁹ I' Tāla pas antsanhqa sohsokmuy sinmuy amumi talni'taniqe it tūwaqatsit aw pituto. ¹⁰ Pam as pay tūwaqatsit ep sinmuy amuhpe hinnuma; pu sinom put ahpiy yukiltoti; noqw sinom put qa tuwi'yuñwa. ¹¹ Pam as pas nāp sinomuy amumi pituqw, sinomat put qa kwusuya. ¹² Nīkañw hakim hihsa'nihqam put kwusuyaqam put aw tūtuuptsiwaqam God tímatniqat pam pan pumuy amuñem yuku. ¹³ Puma hakim qa sinot ahpiy pu' pas tihtiwya, piw qa tokot tuñlayiyat ahpiy'o, piw qa tāqat tunatyayat ahpiynit pas God ahpiy'o. ¹⁴ Noqw Lavayi sínoniwhiqe, itamuhsone

qatuptu; noqw itam lolmat qatsiyat aw yórikyá, pas Nay súkw Tíatníhqat pan lolmat qatsiyat aw'i. Pas pam itamuy òkwatuwa, nihqe itamumi qaatsat lalvaya. ¹⁵ John put hákiyinhqat tuawi'taqe, pan tsahtsa'lawu: Ura nu it tāqat hapi lavayhtiqe pañqawu: Tāqa añqw inuñknihqa inuhpenihqe pas pávani, sam pi pam inuhpenihqe mohtinihqe óviy'o. ¹⁶ Noqw itam sohsoyam put qarūrumniyat añqw ömahtota, pu nānañumo núokwayata. ¹⁷ Pi itamuy hin hinwisniqat God Moses ahpipy itamumi tutapta; noqw Jesus Christ núokwat, lavayit pas antsanihqat enañ itamumi kwusiva. ¹⁸ Qa haq hapi hak sino God aw yori. Nay pas súka Tiat put aw unañwaat hapi put tunvotna.

*John the Baptist's Message
(Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Lk 3.1-18)*

¹⁹ Noqw Jew-sinom hakim God awwat mominwity, Levit ahpivyiyatuy enañ Jerusalem añqw ayatota. Noqw puma John aw ókihqe yan put tūviñtota: Ya um hak'i? kitota. Noqw John yan nālavayhtiqe, ²⁰ Haknihqey súañqawhqe, qa tupki'tat pañqawu: Nu' qa Christ. ²¹ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Noqw hinta? Ya um Elias? Noqw pam pañqawu: Nu qa pam'i. Noqw ya um God lavay'ayaat pas pávannihqa? Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Qae. ²² Pahsat puma put aw pañqaqwa: Noqw um hak'i? taq as itam itamuy ayatotaqamuy amumi soon qa hin tūawvayani. Ya um hímunihqey nāmi wūwanta? ²³ Noqw pam pañqawu: Nu hapi Tsahtsa'lawhqa, nihqe qayēsiwhpuve yan tsa'tinuma: Tutuyqawhqa añqw pituto. Soñawnen put eñem pöhut súwiptotani. Pan

ura God lavay'ayaat Esaias lavayhti. ²⁴ Noqw ima hakim ayatiwyaqam Pharisee-sinmuy amumum tōnawtaqamu. ²⁵ Noqw puma put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Noqw kurs as um qa Christ-nikañw, pu piw qa Elias-nikañw, pu piw qa God lavay'ayaat pas pavannihqat-nikañw, ya um hinoqw sinmuy kūyit akw tuvoylalawu? ²⁶ Noqw John lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu sinmuy kūyit akw tuvoylalawu; nikañw suhka umuhsonve wunuwtaqw, uma put qa tuwi'yuñwa. ²⁷ Pam as inuñk pítukañw, inuhpenihqe pas pávani; noqw soon nu yan'ewaynīkañw nas'ew put tots-sosompiyat ñahni. ²⁸ Noqw John Bethabarat ep sinmuy kūyit akw tuvoylalawhq, i' yaniwhti, Jordan pāyut yupqöyveq'a.

The Lamb of God

²⁹ Qavonvaqw John Jesus put awniqw túwahqe pañqawu: Meh, i' hapi mañat God aw taviwhqat anta, pam sinmuy qaanhtipuyamuy ayo yúkuni. ³⁰ Ura nu it tāqat lavayhtiqe pañqawu: I' tāqa añqw inuñknihqa inuhpenihqe pas pávani, pam inuhpenihqe mohtinihqé ñoviy'o. ³¹ Noqw nu as put qa tuwi'ta; nikañw as pam Israel-sinmuy amumi mātaqtiniqat ñoviy nu pítuhqe, sinmuy kūyit akw tuvoylalawu. ³² Noqw John hin yórikqey tuawi'taqe pañqawu: Hikwsí höwit antaqa ñonaqw hawhqe, put ep qatuptuqw, nu aw yóri. ³³ Noqw nu as put qa tuwi'ta; noqw i' hak nuy sinmuy kūyit akw tuvoylataniqat aw ayataqa inumi yan lavayhti: Hikwsí hawte' hakiy ep qatuptuni. Ason

um pan tuwe' navoti'taqw, pam hapi sinmuy Qahováriwtaqat Hikwsit akw tuvoylalawni. Yan hapi God inumi lavayhti. ³⁴ Noqw nu hapi aw yórikqe, öviy pay pas pam hapi God Tíatnihqat yan tuawi'ta.

The First Disciples of Jesus

³⁵ Pu piw qavońvaqw John lőqmuý put aw nánatuwnaqamuy amumum wunuwkańw, ³⁶ Jesus pań waymaqw, pam aw taytaqe pańqawu: Meh, i' hapi mañat God aw taviwhqat anta. ³⁷ Noqw put aw nánatuwnaqam put pańqawhq navotqe, Jesus ańk'i. ³⁸ Pahsat pu Jesus namtökqe, puma put ańkniquw túwahqe, amumi pańqawu: Ya uma hihta nāwakna? Noqw puma aw pańqawu: Rabbi, (pam Tutuqaynaqa i'nihqé pam'i) ya um haqam qatu? ³⁹ Noqw pam amumi pańqawu: Uma inumumnen, aw yórikni; noqw öviy puma ep pituhqe, put haqam qátuhqat aw yórikqe, put amum huruhti, pay tāwa pas atkaqtiqw öviy'o, (tāwa pakwút-sikishaqam ańhqe qöniltiq'ö). ⁴⁰ Noqw ima lőyöm John hińqawhq navotqe Jesus ańknihqamuy amuńiaqw suhka Andrew yan mātsiwa, Simon Peter tupkoata. ⁴¹ Noqw pam mohti pāvay Simon túwahqe, aw pańqawu: Itam Messias tuwa; (pam mońw'asi'taqa, i'nihqé pam'i). ⁴² Nihqe pam put Jesus aw wikva; noqw Jesus put aw tātayhqe aw pańqawu: Um Simon Jonat tíata; um yahpiy haqahpiy Cephas yan túñwantiwni, pam Owa, i'nihqé pam'i.

Jesus Calls Philip and Nathanael

⁴³ Qavońvaqw Jesus Galileet aqwniqeý unańwtiqe, Philip túwahqe, aw pańqawu: Um

inuñkni. ⁴⁴ Noqw Philip pi Bethsaidat añqw sino, imuy Andrew nit pu Peter pumuy kitsókiyamuy añaq'ö. ⁴⁵ Noqw Philip Nathanael túwahqe, aw pañqawu: Itam Messias tuwa, hakiy Jesus, Joseph tiyat, Nazareth añaqw tāqata. Ura Moses tutavot ep put pēna, pu ima God lavay'aymat lavayiyamuy añañ piw put pēnaya. ⁴⁶ Noqw Nathanael put aw pañqawu: Ya sen himu nukiwa Nazareth añaqw yámakni? Noqw Philip aw pañqawu: Um inumumnen aw yórikni. ⁴⁷ Noqw Nathanael añaqwniqw, Jesus túwahqe put yan lavayhti: I' hapi pas antsa Israel-sino; it ep unatwi súlawu. ⁴⁸ Noqw Nathanael put aw pañqawu: Ya um haqam nuy tuwi'va? Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nāt Philip uñ qa wáñwayhq, um nöñvospaltsokit atpipniqw, nu uñ tuwa. ⁴⁹ Nathanael lavayhtiqe aw pañqawu: Rabbi, um kurs God Tíata, um Israel-sinmuy moñwiamu. ⁵⁰ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Um nöñvospaltsokit atpipniqw, nu uñ túwahqey pañqawhqe, ya um paniqw tuptsiwa? Um nāt it epnihqe pas pávanyaqat aw yórikni. ⁵¹ Pu pam put aw pañqawu: Pas antsaa, pas antsa nu ûmi pañqawni: Yahpiy hapi õveqatsit aw hötsíltiqw, uma aw tāyuñwni. Noqw God hoñviyamat nuy Sinot Tiyat ep ômi yayvantakañw aw hantani.

2

The Wedding at Cana

¹ Ahpiy pāyis talq hakim Galilee-tutskwat ep kitsókit Canat ep nāñuani; noqw Jesus yuat pep nuhtuma. ² Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum nāñuiwniqat aw tūtsamiwa. ³ Noqw

ovavalat súlawhtiqw, Jesus yuat put aw pañqawu: Puma okiw ovavalat ñastaya. ⁴ Noqw Jesus yuy aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw hinqawlawu? Pay ituwaniy nāto qa aw pitu. ⁵ Noqw put yuat tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Umumi hiñqawhq, uma anhtotini. ⁶ Noqw pep navay owakuyhpi oyi, nanap lōp sen payhp wukokuyhpit ań ohpokit pan tūtukwa. Sinom kūyit akw nākwañw'ewakwtotaniqat öviy pāvam pep oyi, imuy Jew-sinmuy hapi pam tuwiamu. ⁷ Noqw Jesus tumal'a'yatuy amumi pañqawu: Uma kuyhpit ań kūyit opomnayani. Noqw puma put ań tsikilaya. ⁸ Pu pam pumuy amumi pañqawu: Taa, uma ańqw kukye', tūnopni'taqat aw kūyi'wisni; noqw puma aw kūyi'wisa. ⁹ Noqw tūnopni'taqat kūyit ovavalaniwhtiqa ańqw hikwt, put háqamyaqat qa navoti'ta. Pay tumal'a'yat put kukyaqam-sa navoti'yuñwa. Noqw öviy tūnopni'taqat möönañwuy wáñwayhqe, ¹⁰ Aw pañqawu: Pas hapi as soon hak qa nukñwat ovavalat tūnopnañwu, nen ason pay sinmuy pavan ööyaqw, pahsat pu pay hin'ewakwniñwu; noqw kurs um tuwat pas nukñwat ovavalt waranhta. ¹¹ Yan Jesus Galileet ep Canat ep kātatayhpit pas susmohti tumaltaqe, a'ño hímunihqey pan namtakna; noqw put aw nánatuwnayaqam put aw tūtuptsiwa. ¹² Yantaqat atsve pu' pam Capernaum aqw'a; pam-niqw, pu yuat-niqw, pu tupkomatu, noqw pu put aw nánatuwnayaqamu, nihqe puma pepeq pay qa wūhakis yēse.

*Jesus Goes to the Temple
(Mt 21.12-13; Mr 11.15-17; Lk 19.45-46)*

13 Noqw Jew-sinmuy hintsakpiam amutsva yūmosanihqat ep nōviwhqat aw pitsíwta, noqw Jesus Jerusalem aqw'a. **14** Nihqe God kīyat ep pakit, wāwakastuy, pu kanelmuy, pu hōwihtuy huhyayaqamuy pepeq tuwa, pu sīvat nāhoyñwantotaqamuy pep yesqamuyu. **15** Nihqe pam sosompihohyat wuvahpitat, pumuy sohsokmuy God kīyat añqw ihpoq lālaya, pu kanelmuyu, pu wāwakastuyu; nit pu sīvat nāhoyñwantotaqamuy sīvayamuy siwumnat, huhyanpiyamuy takumna; **16** Nit hōwihtuy huhyayaqamuy amumi pañqawu: Uma imuy ayo'haqami tsamyani; uma Inay kīyat qa huhyankitotani. **17** Noqw put aw nānatuwnayaqam u'nayaqw, ura yan pey'ta: Nu uhkiy eñem qanātusi'taqey ep nīnaniwni. **18** Pahsat pu Jew-sinom lavayhtiqe put aw pañqaqwa: Noqw um hihta aw yankañw iit hintsaki; um hihta akw uh'öqalay itamumi poñahtani? **19** Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma it God kīyat sahpuknayaqw, nu pāyis tālat añ put ahoy wunuptsinani. **20** Pahsat pu Jew-sinom pañqaqwa: Lōp sunat añqw navay sihkay'taqat yahsañwuy añ i' kītiwhq, ya um pāyis tālat añ put aw ahoy wunuptsinani? **21** Noqw pay pam nāp tokoy God kīyatnihqat pañqawu. **22** Noqw öviy pam mokiwyu añqw ahoy tātayhq, ura pam yan amumi lavayhtiqat put aw nānatuwnayaqam u'naya; nihqe puma hin pey'taqat tútuptsiwa, pu Jesus yan amumi hin lavayhtiqata.

Jesus Knows All Men

23 Noqw Amuhtsva-yūmosanihqat ep nōviwhq, Jesus Jerusalem epniqw, sinom hīhihta kātutmalayat

aw yórikyaqe, put aw tūtuptsiwa. ²⁴ Noqw pay Jesus pumuy amumi qa tuptsiwa, sohsokmuy amumi navoti'taqe ḍiy'ō. ²⁵ Noqw soon pas piw hak Jesus put āwintani; pi himu sinot unañwpeqniqw pam navoti'tañwu.

3

Jesus and Nicodemus

¹ Pu hak Pharisee-sinmuy amuñaqw tāqa Nicodemus yan mātsiwhqa qatu, Jew-sinmuy amuñaqw moñwi. ² I' hak míhikpuva Jesus aw píuhqe, aw pañqawu: Rabbi, itam hapi pas suyan uñ God añqw sinmuy tutuqaynaniqe píuhqat mātsi'yuñwa; ispi kurs God qa úmumniqw, um kātatayhpit hintsakqey kurs hin hintsakniq'ō. ³ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Pas antsaa, pas antsa nu ûmi pañqawni: Pas qa piw tihiwhqa soon God moñwtunatyayat aw yórikni. ⁴ Noqw Nicodemus put aw pañqawu: Noqw hak wuynikañw hin piw tihiwmantani? Ya sen pam yuy ponoyat aqw pake', piw tihiwmantani? ⁵ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas antsaa, pas antsa nu ûmi pañqawni: Hak kūyit-nikañw pu piw Qahováriwtaqat Hikwsit qa akw tihiwhqa pas soon God moñwtunatyayat aw pákini. ⁶ Sinot ahpiy tihiwhqa sinoniñwu; pu Hikwsit ahpiy tihiwhqa put ahpiy qatsit himuy'ta. ⁷ Pas uma soon qa pu' piw tihiwyaniqat nu ûmi pañqawhqat um ep qa pas hin wūwantani. ⁸ Hūkañw haqami hūhuknik pañsoq hūhukñwu, noqw as um söyitaqw navotñwu; nīkañw háqaqwnikañw pu haqaminihqat um qa mātsi'tañwu; noqw

pan hapi Qahováriwtaqa Hikwsí put ahpiy tihiwyaqamuy unañwayamuy ep tumalay'tañwu.

⁹ Noqw Nicodemus lavayhtiqe put aw pañqawu: Noqw ii hin pasiwtani? ¹⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Ya um as Israel-sinmuy tutuqaynaqanikaiw ïit qa navoti'ta? ¹¹ Pas antsaa, pas antsa nu ümi pañqawni: Itam hihta navoti'yuñqey yuaatota, pu hihta aw yórikyaqey tuawi'yuñwa, noqw uma itahtuawiy qa ömahtota.

¹² Noqw kurs nu pay yep qatsit ep hihta hinyuñqat umuy äwintaqw uma qa tütuptsiwe', puyaw tis nu öveqatsit ep hihta hinyuñqat umuy äawnaqw uma hin put tütuptsiwani? ¹³ Qa hak hapi hisat ömiqatsit aw wüvi, pas öveqatsit añqw hawhqa-saa, i' Sinot Tiat öveqatsit ep qátuhqa. ¹⁴ Noqw ura Moses qayësiwhpuve tsüat himutsokit ep hâyaqw, pan hapi Nu Sinot Tiat pas soon hihta ep qa hâyiwni. ¹⁵ Noqw náp hak inumi tuptsiwhqa qa hovalniwht qatsit qaso'taqat makiwni. ¹⁶ Pi God sinmuy amumi pas unañway'kañw kahkawnaqe, öviy pas sükw tiy tavi, náp hak put aw tuptsiwhqa qa hovalniwht, qatsit qaso'taqat himuy'vani.

¹⁷ Pi God Tiy sinmuy ayo óyaniqat öviy put añqw tavi, sinmuy hin yukunaniqat qa paniq'ö. ¹⁸ Pi God put Tiyat aw tütuptsiwaqamuy amuñem qa hinwat yukut, pumuy mâtavi; nïkañw pam put qa aw tütuptsiwaqamuy sivintoyniwyaniqat pay pan amuñem yuku, puma put sükw Tiyat qa aw tütuptsiwhq öviy'o. ¹⁹ Pay i' Tâla tûwaqatsit aw pituqw, sinom put qa nânawaknat, soq qatâlat ep hahlayya, puma qalomáhintsatskaqe öviy'o. Noqw paniqw hapi öviy God pumuy sivintoynaniqey

amuñem yuku. ²⁰ Pi haqam qalomáhintsakqa tālat qa hahlayñwu, piw tālat qa awniñwu, taq nāphisat ka hintsakpiat suhputsniwniqw öviy'o. ²¹ Noqw pi i' hak pas qaatsat hinmaqa tālat awniñwu; nihqe pam God öqalayat ahpiy tumaltaqey tunvotnañwu.

Jesus and John

²² Iit atsve pu' Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumum Judea-tutskwat ep pitu; nihqe pep pumuy amumum qátuhqe, sinmuy kūyit akw tuvoylalawu. ²³ Noqw Salem ahayhp Aenon ep a'nö pāhuniqw, öviy John pep piw sinmuy kūyit akw tuvoylalawu. ²⁴ Pam nāt sivikimi qa tūviwhqe öviy'o. ²⁵ Noqw John aw nánatuwnayaqam hakiy hin kwañw'ewayhtiniqat ep Jew-sinmuy amumum nāñwuy'yuñwa. ²⁶ Noqw puma John aw ökihqe, aw pañqaqwa: Rabbi, ura i' Jordan yupqöyve úmumnihqa sinmuy kūyit akw tuvoylalawu; noqw sinom sohsoyam put aw ökiwta. Ura um put hakiy lalvaya. ²⁷ Noqw John lavayhtiqe pañqawu: Kurs hak öqalat makiwhqa kurs hin qa öñaqw put makiwni. ²⁸ Pi uma nāp inumi navoti'yuñqw ura nu pañqawu: Nu' qa Christ, pay ura nu put apyeve ayatiwa. ²⁹ Kwusi'taqa hapi möönañwniñwu; nopw put kwātsiat wunukañw aw tūqayte', put tönayat ep pas hinhaqam hahlaytiñwu. Noqw öviy hapi ihahlayhpi pas hin hintaniqey anhti. ³⁰ Pam soon qa suyhtsepñwat öqawi'mani; noqw nu pay soon qa pevewmani.

He who Comes from Heaven

³¹ Pi öñaqw pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevée, noqw i' tūwaqatsit añqwnihqa yep qatsit tunatyawta, nihqe yep qatsit tunatyayat

yuaatañwu. Oñaqw pítuhqa hapi pas sohsokmuy amupyevee. ³² Nihqe pam hihta aw yórikkañw, pu navotqey put yuaata; noqw qa hak put tuawiyat kwusu. ³³ Tuawiyat kwúsuqhqa put hapi akw God pas antsanihqat pañqawu. ³⁴ Pi God añqw ayatiwhqa God lavayiyat yuaata; pi God put pas qa tuwanit Hikwsit maki'taq'ö. ³⁵ Pi Naat Tiy aw unañway'taqe, öviy sohsok hihta aw put öqalmaqa. ³⁶ God Tiyat aw tuptsiwhqa hapi pay qatsit qaso'taqat himuy'ta; pu God Tiyat aw qa tuptsiwhqa hapi pas soon qatsit aw yórikni; pánis-sa pi God itsívuat put aw huruiwta.

4

Jesus and the Woman of Samaria

¹ Noqw ima Pharisee-sinom nanaptaqw, yaw Jesus John epnihqe wūhaqnihqamuy sinotakañw, pumuy kūyit akw tuvoylalawu. ² Pay as pi Jesus qa nāp sinmuy kūyit akw tuvoylalawu, pay put aw nánatuwnayaqam pantsatska. ³ Noqw yaw pumuy yan nanaptaqat Jesus navotqe, Judea-tutskwat mātapt, pu Galilee-tutskwat aqw'a. ⁴ Noqw pas pam kurs hin qa Samaria-tutskwat añni. ⁵ Nihqe öviy pam Samariat ep kitsókit Sycar yan mātsiwhqat aw pitu, ura Jacob tiy Joseph hihsaq tutskwat máqahqat áhayhpnihqat aw'i. ⁶ Noqw Jacob nöñanvatñiat pep'e. Noqw Jesus waynumqe māñuiwkañw, patñive qatuptu tāwanasavehaqamo (tāwa navaysikishaqam añhqe qöniwmaq'ö) ⁷ Noqw hak Samariat ep wuhti kuyoqe ep pitu, noqw Jesus put aw pañqawu: Okiw tuy kuynaa. ⁸ (Put aw nánatuwnayaqam

kīmīhaqami tunöstuiwisa.) ⁹ Noqw pahsat pu Samariat ep wuhti put aw pañqawu: Ya hintaqw öviy um Jew-sinonikañw inumi kuyhtuviñlawu, susmataqpi nuy Samariat ep wuhtiniqö? Ima Jew-sinom pi Samariat-sinmuy amumum qa hintsatskaqw öviy'o. ¹⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: As um God kuwahtipuyat mātsi'te', pu hak ūmi kuyhtuviñtaqat hákiynihqat tuwi'tani. Nen um put aw tūviñtaqw, soon pam un kūyit taytaqat qa máqani. ¹¹ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh, tāqa, noqw pi um hihta akw kuyniqey ñastaa, noqw patñi hinurs hötsi. Noqw um put kūyit taytaqat háqamnihqe öviy'o? ¹² Ya um itanay Jacob epnihqe hak pas pávani? Pam pi ura itamuy pay hísathaqam it patñit maqa; nihqe ura nāp put añqw hīhiko, pu tímatu, pu pokmatu. ¹³ Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: It pāhut añqw hikwqa pay piw pānaqmokmantani. ¹⁴ Nīkañw ason nu' hakiy kūyit maqaqw, put añqw hikwqa soon hisat pānaqmokni; noqw nu' hakiy kūyit maqaqw, pam kūyi hakiy ahsonve pāhut yamamataqat antani, nen qatsit qasot'aqat aaniwnani. ¹⁵ Noqw wuhti put aw pañqawu: Meh, tāqa, himu as um nuy it kūyit maqaqw, nu pāpu qa pānaqmokni, piw qa añqw kuytomantani. ¹⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Yupa uhpuwsuñway wiktoo, noqw uma añqwni. ¹⁷ Noqw wuhti lavayhtiqe put aw pañqawu: Nu ñasta puwsuñway'ta. Noqw Jesus aw pañqawu: Pas um súañqawhqe Nu ñasta puwsuñway'ta, kita. ¹⁸ Pi um as tsívotnihqamuy puwsuñwta; noqw i' pu' umum qátuhqa pay qa uhpuwsuñwa. Um pañqawhqe súañqawu. ¹⁹ Noqw

wuhti put aw pañqawu: Meh tāqa, kurs um hak God lavay'ayaata. ²⁰ Noqw itanam pi it tūkwit ep God aw nānawakna; noqw úmuyniqw pi as sinom soon qa Jerusalem ep God aw nānawaknani. ²¹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Wuhti, um nuy tuptsiwni, pay nāt uma qa it tūkwit, piw qa Jerusalem ep Inay aw nānawaknaniqat aw pituto. ²² Uma hihta aw nānawaknaqey haknihqat qa navoti'yuñwa; itam pi hakiy aw nānawaknaqey navoti'yuñwa, pi God Jew-sinmuy amuhpiy sinmuy ayo öoyaqw öviy'o. ²³ Nīkañw pay nāt aw pituto, híkispi pas aw pitsíwta, pep pu' hakim añ pas antsa Inay aw nāwakinwisqam unañway añqw pas antsay'kahkañw put aw nāwakinwisniqat aw'i. Pi pan hapi hakim Inay aw nāwakinwisnihqamuy pam tuñlay'ta. ²⁴ Pi God hapi Hikwsí; noqw put aw nāwakinwisqam pas soon qa unañway añqw pas antsay'kahkañw put aw nāwakinwisni. ²⁵ Noqw wuhti put aw pañqawu: Antsa yaw hak Messias Christ yan túñwantihqqa God añqw pítuniqat nu navoti'ta; ason yaw pam hak pite', itamuy sohsok hihta ãawnani. ²⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay nu ûmi yuaataqa hapi pam Messias. ²⁷ Noqw pahsat pu put aw nánatuwnayaqam ökihqe, pam wuhtit amum yuaataqw aw kāwuwaya; noqw qa haqawa put hihta tūviñtaqat, pu sen pam hinoqw put aw yuaataqat put tūviñta. ²⁸ Noqw pahsat pu wuhti wikoroy pep mātapt, kīminihqe, ep sinmuy amumi pañqawu: ²⁹ Kurs huvam inumum pāmiye', it hakiy tāqat nuy añqaqw hihta hinhtiqat sohsok nuy ãawnaqat aw uma yórikyani; ya sen qa i' hak Christ? ³⁰ Pahsat pu puma kīñaqw nōñakqe, put aw öki.

³¹ Noqw put ahkwayñap Jesus aw nánatuwnayaqam put aw ö'qalyaqe pañqaqwa: Nōsaa, Tutuqaynaqa.

³² Noqw pam umumi pañqawu: Pay nu nōvat nösniqey himuy'taqw, uma put qa tuwi'yuñwa.

³³ Noqw öviy put aw nánatuwnayaqam nānami pañqaqwa: Ya sen pay hak eñem nōvay'va? ³⁴ Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu hakiy nuy añqw távhqat tunatyayat hintsake', put tumalayat yúkiniqw pam pantaqa inuñem nōsiwhqat anta. ³⁵ Noqw ya uma qa pañqaqwa: Pay nāt nālōq mūmuyawhtuy ep pu' natwani tsovalniwni, kitota? Meh, nu umumi pañqawni: Kurs huvam kwuhpukye', pāvasat añ yórikyaa; pi pay tukwsiwyuñqe tsovalniwniqat aw pitsíwta. ³⁶ Noqw hōhökqa ahsalawñwu, nihqe soñawnen sinmuy tsovalaqw, puma qatsit qa so'taqat himuy'vayani. Noqw uyhqaniqw, pu hōkqa puma nāma hahlayhtiñwu.

³⁷ Noqw yep hapi yan yuaatiwhqa pas antsaa: Suhka uyhq, pu suhka hōqö, ii. ³⁸ Uma haqe' qa maqsontotat añ höqyaniqat nu aw umuy ayata. Pay pētu añ tumaltotaqw, uma amumum sumitumalay'yuñwni. ³⁹ Noqw kaysiwhqam Samariat ep sinom pep kīve yesqam wuhtit lavayiyat ahpiy Jesus aw tūtuptsiwa, ura pam pañqawu: Pas nu añaqaw hihta hinhtiqat pam nuy sohsok ãawna. ⁴⁰ Noqw öviy Samariat ep sinom Jesus aw ökihqe, pam pumuy amumum huruhtiniqat put aw nānawakna; noqw pam lōs tāwat añ pep qatu. ⁴¹ Noqw piw nāt pētu kaysiwhqam pas nāp lavayiyat ahpiy put aw tūtuptsiwa; ⁴² Nihqe wuhtit aw pañqawu: Pu' hapi itam tūtuptsiwa, qa uhlavayiy ahpiy'o, pi itam pas

nāp aw tūqayyuñqe, pas suyan i' hak sinmuy ayo ōoyhq'a Christnihqat itam nanapta.

Jesus Heals an Official's Son

⁴³ Noqw ahpiy lōs talq pam pañqw ahpiynihqe, Galileet aqw'a. ⁴⁴ Pi God lavay'ayaat nāp tutskway ep qa kaptisiwtañwuqat Jesus nāp pañqawu. ⁴⁵ Noqw pam Galilee-tutskwat ep pituqw, Galilee-sinom put pās taviya, puma pi nuhtum Jerusalem ep nōviwhqat épeqyaqe, put hihta hinhtiqaqat sohsok aw yórikyaqe ōviy'o. ⁴⁶ Noqw Jesus Galileet ep Canat aw piw pitu; pep ura pam kūyit añqw ovavalat yuku. Noqw hak pas pavan sinot tiat tiyo Capernaum ep tūtuya. ⁴⁷ Noqw yaw Jesus Judeat añqw Galileet ep pítuhqat naat navota; noqw pam as put áumunnen tiyotiyat qalaptsinaniqat pam aw nāwakna, pam okiw mokíwuy aqw pitsíwtaqw ōviy'o. ⁴⁸ Pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Pas uma añ kātatayhpit hihta tuawi'yuñqat aw qa yórike' soon tūtuptiwani. ⁴⁹ Noqw pas pavan tāqa put aw pañqawu: Tāqa, um okiw itiy nāt qa mokq aqwni. ⁵⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay um aqwni, pay uhti qatu. Noqw Jesus put aw hin lavayhtiqaqat tāqa tuptsiwhqe, pañqw ahpiy'o. ⁵¹ Nihqe ōviy pam pahsat atkamiqniqw, tumal'aymat ahsawvayaqe áawnayaqe aw pañqaqwa: Pay uhti qa mokqe qatu. ⁵² Pahsat pu pam hísatniqw añqwtiqat pam pumuy tūviñta; noqw puma pañqaqwa: Tāvok tāwanasaproyaqw (tāwa añhqe tsané'sikis qöniwmaqw) pam mukihoya. ⁵³ Noqw naat navoti'taqw, ura pahsat Jesus put aw pañqawu: Pay uhti qatu, kita. Nihqe ōviy pam nāp tuptsiwa, pu

kīyat sohsoyam ep yesqamu. ⁵⁴ Noqw Jesus Judeat añqw Galileet ep pitut yan kātatyhpit tumaltaqe pas hímunihqey pahsat lōs namtakna.

5

The Healing at the Pool

¹ It atsve pu Jew-sinmuy nōviwhqayamuy aw pitu; noqw Jesus Jerusalem aqw'a. ² Noqw Jerusalem epeq haqam kanelhötsiwat yan túrwantiwhqat aqlap patuphaiwta; pam Hebrew-sinmuy amuhkwa Bethesda yan mātsiwhqa; noqw pam tsivót-sikivo tuhööy'ta. ³ Noqw okiw hakim ööyput, pu qapostalyaqam, qayaktaqam pu amuhpa' súmokput tütuyyaqam qaan'ewakw hintaqam pań qatsya, pāhut poniniykuniqat maqaptsi'kahkańwo. ⁴ Pi haqe' qalawmaqw, öveqatsit ańqw hońviaya pāmiq hāwe', put poniniykinańwuniqw öviy'o; noqw pāhut poniniykuqw, hak aqw mohti pake' tūyay qalaptuńwu. ⁵ Noqw hak tāqa sunat pakwt nanal sihkay'taqat yahsańwuy ań hihta tütuyhqa okiw pep qatu. ⁶ Noqw pam wáokiwtaqw Jesus túwahqe, pam hisat pantaqw navoti'taqe aw pańqawu: Ya um qa qalaptuniqey nāwakna? ⁷ Noqw tütuyhqa lavayhtiqe put aw pańqawu: Tāqa, pi pāhu poniniykuqw, kurs hak okiw nuy aqw pánańwu. Okiw nāt nuy aqw hoytaqw, pay haqawa inupyeve aqw pákińwu. ⁸ Noqw Jesus put aw pańqawu: Wunuptut, uh'ahpay ömahtat, nakwsuu. ⁹ Noqw pahsat pay tāqa qalaptuqe, ahpay ömahtat, nakwsu. Noqw ép nasuńwintalönwiwta. ¹⁰ Noqw öviy Jew-sinom qalaptuqat aw pańqaqwa: Pu'

hapi nasuñwintalöñni, um uh'ahpay kinumniqw pam qa súanta. ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pi hak nuy qalaptsinaqa inumi pañqawu: Uh'ahpay ömahtat, nakwsuu, kita. ¹² Pahsat pu puma put tūviñtotaqe, aw pañqaqwa: Noqw ya hak um uh'ahpay ömahtat nakwsuniqat ûmi pañqawu? ¹³ Noqw i' hak qalaptuqa put hákiyniqw qa navoti'ta; sinom pep suhpantaqw Jesus pay ahpiyniqw öviy'o. ¹⁴ Ahpiy pantaqw Jesus God kiyat ep put túwahqe aw pañqawu: Meh, um hapi qalaptu; um pāpu qaanh tiput qaañ hinmani, taq nāp hisat ka um hihta pas pāpu qalolmat aw pítuni. ¹⁵ Noqw tāqa ahpiynihqe kurs Jesus put qalaptsinaqat Jew-sinmuy āawna. ¹⁶ Noqw paniqw öviy Jew-sinom Jesus aw wuktota; nihqe aw put haqami hintsanyaniqey tunatyawayuñwa, pam nasuñwintalöñnit ep it tumaltaqw öviy'o. ¹⁷ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Nāt Ina pew pahsavo tumalay'ta, noqw öviy nu' piw tumalay'ta, kita. ¹⁸ Yantaqat ahpiy Jew-sinom Jesus nīnayaniqey pas pāpuwat tunatyawayuñwa, pam nasuñwintalöñnit qa hihtata; nit qa put-saa, pas piw pam God put náatnihqat pañqawhqe pas God-nihqey pañsoq nātsoka.

The Authority of the Son

¹⁹ Pahsat pu Jesus lavayhtiqe, amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni? Pas soon Tiat hihta nāp nahpiy hintsakñwu, pas Naat hihta hintsakq, aw tayte' pam put hintsakñwu; pi pam hihta hintsakq Tiat piw put an hintsakñwu. ²⁰ Pi Naat Tiy aw unañway'ta, nihqe hihta hintsakqey sohsok put aw mahtakinta;

nihqe pam īit tutmalat epnihqe nāt pas pávanyaqat put aw mahtaknaqw, uma kātayyuñwu. ²¹ Pi Ina so'pumuy ahoy tātaynaiñwu, pu qatslhuuyañwu; noqw pan hapi piw nu' put Tiat hakiy tātaynanik panhtiñwu. ²² Pi Ina qa hakiy hinwat yuykuna; pam put sohsok pantaqat nuy put Tiy aw mātavi, ²³ Sohsoyam nuy kaptsi'yuñwniqat ūviy'o, pas Inay hin kaptsi'yuñqey pan'i; hak nuy qa kaptsi'taqa piw Inay nuy añqw távihqat qa kaptsi'tañwu. ²⁴ Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy navotqa, pu Inay nuy añqw távihqat aw tuptsiwhqa hapi qatsit qaso'taqat himuy'ta; noqw God pas soon put hinwat yukunani; pi pam mokiwuy añqw qatsit aw yámakiwtaq'ö. ²⁵ Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ima so'pum God Tiyat tönayat nanaptaniqat aw pituto, hikis pi pay aw pitsiwta; noqw nanaptaqam yesvani. ²⁶ Pi Ina pas nāp nahpe qatsit pasiwtaniqat pam inuñem yuku. ²⁷ Nihqe nu hin hihta ep yúkumantaniqat nuy öqalmaqa, nu hapi Sinot Tiatniqw ūviy'o. ²⁸ Uma it aw qa pas kāwuwantotani; nāt tūamit añ tañawtaqam sohsoyam itönay nanaptaniqat aw pituto. ²⁹ Noqw puma pañqw nōñakni; ima lolmat tumaltotaqam qatsit aw yesvani; noqw pu qalolmat tumaltotaqam hovalniwyaniqey aw yesvani.

Witnesses to Jesus

³⁰ Soon nu nāp nahpiy hihta hintsakni; nu hin navote', put ahpipy hin yúkuñwu, noqw nu hihta suan yúkuñwu, ispi nu qa itunatyay hinhtiniqey tunatyawtat, pas nuy añqw távihqat Inay

tunatyayat nu hinhtiniqey tunatyawtañwuniqee.

³¹ Kurs nu pay nāp nātuawi'taniqw, ituawi hapi qa antsani. ³² Pay nuy hákiynihqat pas suhka tuawi'ta; noqw nu navoti'taqw pam nuy suan tuawi'ta. ³³ Ura uma John aw hakimuy aytota; noqw pam nuy súan tuawi'ta. ³⁴ Nīkañw pay nu sinot nuy hin tuawiyat qa pas antstañwu; noqw pi as uma ayo nōñakniqat ñoviy nu yan lavayhti. ³⁵ John pi as pas kopitsoki uwiwitqa talni'taqat panta; noqw as uma put talniyat ep hahlayyaniqey hihsavo suhtaq'ewya. ³⁶ Nīkañw pay John tuawiyat epnihqe himu pas pávannihqa nuy tuwi'ta. Itumala nuy Inay añqw taviwhqat mahtakna. Ina nuy hihta hinhtiniqey yúkuniqat ñoviy ayataqw, nu put hapi tumalay'ta. ³⁷ Ina nuy añqw távihqa pas nāp nuy hákiynihqat pañqawu: Uma pi qa hisat put tönyayat nanapta, piw hin son'iwhqat aw yórikya. ³⁸ Noqw put lavayiat umuh'unañway qa aw tuyqawi'ta, ñoviy pi pam hapi añqw taviqw, uma put aw qa tütuptsiwa. ³⁹ Uma tutuvenit ahpiy qatsit qa so'taqat tuway'yuñqey wūwantotaqe, ñoviy put añ puritota; noqw pi pam nuy hákiynihqat tuawi'ta. ⁴⁰ Noqw uma inumiye' qatsit makiwyaniqey qa nānawakna. ⁴¹ Nu sinmuy tayawinpiyamuy qa nāwakna. ⁴² Pi nu umumi navoti'taqw uma umuh'unañwpeq God aw qa unañway'yuñwa. ⁴³ Nu Inay tuñwniyat aw yankañw pituqw, uma nuy qa kwusuya; pay ason hak pas nāp tuñwniy aw yankañw pituqw uma pay soon put qa kwusayani. ⁴⁴ Ya uma hin tütuptsiwani? Oviypi uma nānañaqw tayawinpit tuñlay'kahkañw tayawinpit God-sa añqwnihqat qa tunatyawayuñwa.

45 Uma umuh'unañwpeq qa pan wūwantotani: Pam Nay aw itamuy qaantaqat ep tūkopianani. Pay suhka umuy pantsakni, aw umuhtaqa'naña, Moses. **46** Pi uma as Moses tūtuptsiwe', soon nuy qa tūtuptsiwani, pi pam nuy pēna. **47** Nīkañw kurs uma put pēniyat qa tūtuptsiwe', ya uma hin ilavayiy tūtuptsiwani?

6

*Jesus Feeds the Five Thousand
(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Lk 9.10-17)*

1 Iit atsve pu' Jesus Galileet ep wuhkovatuphat Tiberias yan piw túñwantihqat ayoqwat yama. **2** Noqw sinom qaan'ewakw hintaqam put aňky, pam tūtuyyaqamuy amuhpa' kātatayhpiy tumaltaqw aw yórikyaqe öviy'o. **3** Noqw Jesus tsomomiq wupqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumum pepeq qatuptu. **4** Noqw Jew-sinmuy tuiwiam Amutsva-Yūmosanihqat ep nōviwhqat aw hayiñwipta. **5** Noqw Jesus kwuhpukqe, sinmuy qaan'ewakw hintaqamuy put aw ökiwtaqamuy amumi yórikqe, Philip aw pañqawu: Ya itam sen haqam tunöstuiyaqw ima nōnösani? **6** Noqw pay pam put aw hin hepqe öviy kita, pay pi as pam hinhtiniqey nāp navoti'taqe öviy'o. **7** Noqw Philip put aw pañqawu: Pay as pi kurs itam lōp sunat sīvat akw pólavikit tuiye', itam nāto kurs hin pumuy sohsokmuy hiñsakw nopnayani. **8** Noqw suhka put aw nánatuwnaqa Andrew, it Simon Peter tupkoat, Jesus aw pañqawu: **9** Hak yep tiyohya tsivot söhövosvölavikit nitkay'va, pu lōqmuy tsākw pākiwhtuyu; noqw ya pam sinmuy

ķaysiwhqamuy amumi hímuu? ¹⁰ Noqw Jesus pañqawu: Uma sinmuy yesvanayani. Noqw pep a'ño tūsaqa; noqw öviy sinom pañ yesva, tsivót-sikip sōmorit pahsa'haqam tahtaqtu. ¹¹ Pu Jesus pölavikit ömahtaqe, put ep hihlayhit, put aw nánatuwnayaqamuy amumi put oya; noqw puma añ yesqamuy amuhpa put o'ya, pu pākiwhtuy pīwu, hihsa'haqam nānawaknaqat pahsaa. ¹² Noqw pumuy ööyaqw, pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pañqawu: Uma yóñoyhput akwsin̄wqat tsovalayani, noqw qa himu hovalniwni. ¹³ Noqw öviy puma tsivot söhövosvölavikit añqw yóñoyhput nönösaqamuy akwsin̄wpuyamuy tsovalayaqe, pakwt lõq sihkay'taqat tutssáysivut añ opomnaya. ¹⁴ Noqw Jesus kātatayhpit tumaltaqw, sinom aw yórikyaqe, pañqaqwa: Pay kurs pas antsa i' tāqa God lavay'ayaat tūwaqatsit aw pitúniqa. ¹⁵ Noqw puma put awye', pas öqalay akw put moñwtapyaniqat Jesus māmatsqe pay nāla piw tsomot aqwhaqamii.

*Jesus Walks on the Water
(Mt 14.22-33; Mr 6.45-52)*

¹⁶ Noqw tapkiqw put aw nánatuwnayaqam wuhkovatuphat aw hanhqe, ¹⁷ Pākihut aqw yuñt pāvaqe Capernaum aqwyä; noqw nuñwu qatālawvaqw, nāt Jesus qa pitu. ¹⁸ Noqw pumuy panwisq, a'ño hukvaqw pāhu a'ño hoñvanta. ¹⁹ Noqw öviy puma pāhut añqe' kwetstiwiqte payhp, sen nālōp tutskwatuwanit pahsavohaqami hoyóyoykuyaqw, Jesus pāvaqe waymakaiw pākihut aw hayiñwna. Noqw pam pañmaqw, puma put tutwaqe pas tsātsawnä. ²⁰ Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pay nūu,

uma qa tsawiniwyuñwni. ²¹ Pahsat pu puma hahlayhtotiqe, put pākihut aqw panaya; noqw pahsat pay pākihu pumuy haqami hoyóyototaqat aqw pitu.

The People Seek Jesus

²² Noqw qavoñvaqw sinom wuhkovatuphat ayaqwat huruhtotiqam ura pay suhka pākihu pápiqniqw put u'naya; noqw ura Jesus aw nánatuwnayaqam put aqw yuñqw, pay ura Jesus pumuy qa amumum put aqw paki, noqw pay puma nanalt ahpiyya. ²³ Noqw pay pētu pākihu Tiberius añqwyaqam pañso öki, ura Tutuyqawhqa haqam pölavikit ep hahlayhtit tūnopnaqat pañsoo. ²⁴ Noqw sinom Jesus-nikañw pu put aw nánatuwnayaqamuy pep qa tutwaqe, pākihut añ yuñt, Jesus hepwisqe Capernaum ep öki.

Jesus the Bread of Life

²⁵ Nihqe puma wuhkovatuphat yupqöyveq put tutwaqe, aw pañqaqwa: Tutuqaynaqa, ya um hisat peqw pitu? ²⁶ Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma kātutmalat aw yórikyaqey qa paniqw nuy hepnomya, pi uma pölavikit nōnösäqe ööyaqe öviy'o. ²⁷ Uma nōsiwhqat pay súlawhtiñwuqat qa put öviy tumalay'yuñwni. Uma nōsiwhqat qatsit qaso'taqat aniwnaqat öviy tumalay'yuñwni; put hapi nu' Sinot Tiat umuy máqani. Pi Ina God öqalay akw nuy tuvoylata. ²⁸ Noqw puma put aw pañqaqwa: Noqw itam hihta tumalat hintsatske' God tayawnayani? ²⁹ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma hapi hakiy God añqw távihqat aw

tūtuptsiwe', yan God tayawnayani. ³⁰ Pahsat pu puma put aw pañqaqwa: Noqw ya um hihta akw put pantaqat itamumi mahtaknaqw itam aw yórikye' ūmi tūtuptsiwani? Um hihta tumalay'ta? ³¹ Itanam pi ura qayēsiwhpuve hihta mennat nōnova; öviy pi yan pey'ta: Pam öveqatsit añqw pumuy tunösmaqa, yan'i. ³² Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Qa Moses pút pölavikit öveqatsit añqw umuy maqa; noqw Ina hapi pas antsa pölavikit öveqatsit añqwnihqat umuy maqa. ³³ Pi öveqatsit añqw hawhqa hapi God añqw pölavikit anta, pam hapi sinmuy qatsit huylawu. ³⁴ Pahsat pu puma put aw pañqaqwa: Tutuyqawhqa, um okiw sutsep itamuy it pölavikit huylawni. ³⁵ Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu hapi pölaviki hakiy qatsit máqañwuqa; inumi pítuhqa soon hisat tsöñmokni, pu inumi tuptsiwhqa soon hisat pānaqmokni. ³⁶ Noqw pi nu ura umumi pañqawu: Uma as inumi yórikyakahkañw qa tūtuptsiwa. ³⁷ Sohsoyam Inay añqw inumi noiwyaqam inumiyani, noqw ason hak inuminiqw, soon nu put ayo tūvani. ³⁸ Nu qa nāp itunatyay hintsakniqe öveqatsit añqw hāwi, nu Inay nuy añqw távihqat tunatyayat hintsakniqe öviy'o. ³⁹ Noqw i' hapi Inay nuy añqw távihqat tunatyaaata: Nu sohsokmuy hakimuy put ahpiy inumi noiwyaqamuy qa hihtawat kwayht, nuhtuñk talöñvaqat ep pumuy ahoy tātaynani. ⁴⁰ Noqw i' hapi nuy añqw távihqat tunatyaaata: Sohsoyam Tiyat aw yórikyakahkañw, put aw tūtuptsiwaqam qatsit qaso'taqat makiwyani; noqw nu nuhtuñk talöñvaqat ep pumuy ahoy

tātaynani. ⁴¹ Pahsat pu Jew-sinom put aw qayan unañway hiñqaqwa, pam pölaviki õveqatsit añqw hawhqeypa ura pañqawhq õviy'o. ⁴² Nihqe puma pañqaqwa: Ya qa i' Jesus, it Joseph tíata? Itam put náyat-nikañw pu yuyat pumuy tuwi'yuñwa. Noqw ya hintaqw õviy pam õveqatsit añqw hawhqeypa ura pañqawlawu? ⁴³ Noqw õviy Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Uma qa nānahpa' qaán umuh'unañway hiñqaqwani. ⁴⁴ Pas Ina nuy añqw távhqa hakiy pan unañwtoynaqw, pam-sa inumini; noqw nu nuhtuñk talöñvaqat ep put ahoy tātaynani. ⁴⁵ Pi ura God lavay'aymuyatuy pēniyamuy añ yan pey'ta: Pu puma sohsoyam God añqw tutuqayyani, yan'i. Paniqw õviy sohsoyam Inay añqw nanaptakañw pu tūqayyaqam inumi ökiwta. ⁴⁶ Pay ka hak hisat Inay aw yórikqat nu qa pañqawu, hal i' hak God añqw pítuhqa, pam-sa Inay aw yóriki'ta. ⁴⁷ Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Inumi tuptsiwhqa hapi qatsit qaso'taqat pay makiway'ta. ⁴⁸ Nu hapi pölaviki sinmuy qatsit máqañwuqa. ⁴⁹ Pay as pi umanam qayésiwhpuve hihta mennat nōnösat, pay qa yēse. ⁵⁰ Nu hapi i' pölaviki õveqatsit añqw hawhqa, it pölavikit añqw nösqa qa mokniqat õviy'o. ⁵¹ Nu hapi taytaqa pölaviki õveqatsit añqw hāwi; it pölavikit añqw nösqa sutsep qátuni. Noqw nu pölavikit lavayhtiqe itokoy pañqawu; put hapi nu sinmuy amuñem tāvini, puma yesniqat õviy'o. ⁵² Noqw õviy Jew-sinom put ep nāñwuy'yuñqe, pañqaqwa: Ya sen i' hin itamuy tokoy nopnani? ⁵³ Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pas uma Sinot

Tiyat tokoyat qa nōnōsakañw, pu put uñwáyat qa hikwye' uma umuh'unañwpeq qatsit ñastayani.

⁵⁴ Itokoy tūmoytakañw, pu iuñway hīhikwqa hapi qatsit qa so'taqat pay himuy'ta, noqw nu nuhtuñk talōñvaqat ep put ahoy tātaynani. ⁵⁵ Pi itoko pas antsa nōsiwhqa, pu iuñwa pas antsa hīhikwaqa.

⁵⁶ Itokoy tūmoytakañw pu iuñway hīhikwqa inuhpe qatu; noqw nu put ep qatu. ⁵⁷ Pi Ina qátuhqa nuy añqw tavi; noqw nu put ahpiy qatu; noqw pay pan hapi hak nuy tūmoytaqa nuy akw qátuni.

⁵⁸ I' hapi pám himu pólaviki õveqatsit añqw hāwi; pam it mennat umunamuy amuhpiy nōsiwhqat qa panta; ura puma put añqw nōnōsat, pay qa sutsep yēse. It pólavikit añqw nōsqa hapi pas sutsep qátuni. ⁵⁹ Pam Capernaum ep tsotsvalkive sinmuy tutuqaynakañw, yan lavayhti.

The Words of Eternal Life

⁶⁰ Noqw õviy kaysiwhqam put aw nánatuwnayaqam it nanaptaqe pañqaqwa: Pam hihta pas nuhtsel'ewakw itamuy tutuqayna; ya sen hak añ kuytani? kitota. ⁶¹ Noqw put aw nánatuwnayaqam it ep qaan'unañway hiñqaqwaqw, Jesus unañwpeq navoti'taque, amumi pañqawu: Ya i' umumi qalomátöqtí? ⁶² Noqw tis kurs ka nu Sinot Tiat õveqatsit ep qátuñwuqey aqw wuptoqw, uma aw yórikye', pahsat uma hin wūwayani? ⁶³ Pi Hikwsí hapi hakiy taytoynañwu; hakiy tokoat qa hihta ápiniñwu; nu umumi hihta lavayhtiqw, pam pantaqa hikwsit añqwnihqe sinmuy qatsíhuylawu. ⁶⁴ Noqw pi uma haqawat qa tūtuptsiwa. Pi hakim put aw qa tuptsiwni'yuñqat

Jesus pay navoti'ta, pu hak momiñwituy amumi put mātapniqata. Pam sinmuy tutuqaynativaqey añaqaw pūvut sohsok navoti'ta. ⁶⁵ Pahsat pu pam pañqawu: Paniqw hapi ūviy nu ura umumi pañqawu: Pas Ina hakiy qa pan unañwtoynaqw, soon pam hak inumini. ⁶⁶ Yantaqat atsve put aw nánatuwnayamuy amuñaqw wūhaqnihqam put mātatave; nihqe pāpu qa amum hinnumya. ⁶⁷ Noqw pahsat pu Jesus imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumi pañqawu: Noqw ya uma nuhtum inuñaqw ahpiyyani? ⁶⁸ Noqw pahsat pu Simon Peter lavayhtiqe pañqawu: Tutuyqawhqa, noqw itam hakiy awyani? Pi um pi lavayit qatsit qaso'taqat aniwnaqat lalvaya. ⁶⁹ Noqw pay itam tūtuptsiwaqe, um pas pam hak Christ God qátuhqat Tíatnihqat qapēvewnaya. ⁷⁰ Noqw Jesus amumi pañqawu: Ya nu umuy pakwt lōq sihkay'taqamuy qa namorsta? Noqw uma haqawa Nukpanat akw tuyqawiwa. ⁷¹ Pam hakiy Simon tiyat Judas Iscariot pañqawu. Pam hapi as imuy pakwt lōq sihkay'taqamuy amumum tōnawkañw Jesus momiñwituy amumi mātapsiniqw ūviy'o.

7

Jesus and His Brothers

¹ Yantaqat atsve pu' Jesus Galileet ep hinnuma, Jew-sinmuy put nīnayaniqey tunatyawayuñqw, ūviy pam Judeat ep qa hinnumniqee. ² Noqw Jew-sinom hisat nanalt talöñvaqat añ kihsit añ yesñwuqat aw pituto. ³ Noqw ūviy Jesus tupkomat put aw pañqaqwa: Yupa, Judeat aqw'a, noqw ûmi nánatuwnayaqam uñ hihta hintsakqat aw nuhtum

tāyuñwni. ⁴ Qa haq pi hak nātuwiwniqey nāwaknaqa nanauyve tumalay'tañwu. Kurs um pas antsa īit hintsake', um nuhtumi nāmahtknani. ⁵ Hikis pi put tupkomat put aw qa tuptsiwni'yuñqe ūviy yan aw lavayhtoti. ⁶ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nāt ituwaniy aw qa pitu; nawus pi umuhtuwaniy aw sutsep pitsíwta. ⁷ Pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam soon qa umumi unañway'yuñwni; inumi pi qayan unañway'yuñwa, puma qalomáhintsatskaqat nu pañqawlwhq ūviy'o. ⁸ Pay pi uma nōviwhqat aqwyani, nu' pay nāt qa aqwni, nāt ituwaniy aw qa pas pas pitu. ⁹ Yan pam pumuy amumi lavayhtit, pay hāk Galileet ep huruhti.

Jesus at the Feast of Tabernacles

¹⁰ Nīkañw ason put tupkomat pas aqwyaqw, pahsat pu pam tuwat nōviwhqat aqw'a, nīkañw pay qa nuhtumnit pay hihin nanauyvee. ¹¹ Noqw ūviy Jew-sinom nōviwhqat epeq put hepnumyaqe pañqaqwa: Ya pam háqamo? ¹² Noqw sinom put hīhin lavayta; noqw haqawat pañqaqwa: Pas as pam lolma; noqw pētu pañqaqwa: Qae, pam nuhtumi yēlawu. ¹³ Noqw pay puma nanayuve put lavayta, puma Jew-sinmuy mamqasyaqe ūviy'o. ¹⁴ Noqw nōviwhqat nālös talōñni'maqw, Jesus God kīyat awnihqe, pep sinmuy tutuqayna. ¹⁵ Noqw Jew-sinom kātayyuñqe pañqaqwa: Ya i' qa tutuqayñwunikañw hin tutuvenit tuwi'ta? ¹⁶ Noqw Jesus lavayhiqe pumuy amumi pañqawu: Pay itutuqayhpi qa inuhpiy'o, pam nuy añqw távihqat ahpiy'o. ¹⁷ Put tunatyayat hinmaniçey tunatyawa-taqa itutuqayhpiy háqaqwnihqat māmatsni, sen

pam God añqwnihqata, sen pay nu nāp nahpiy yuaataqata. ¹⁸ Kurs nu nāyuaate', ka nu tayawni-wniqey tuñlay'tani; nīkañw kurs nu Inay nuy añaqw távihqat tayawniwiqat tunatyawte', pah-sat pu nu pas soon atsátani, noqw himu qasuan-taqa inuhpe súlawni. ¹⁹ Puyaw umuy hin hinwi-niqat Moses umumi qa tutapta? Noqw uma qa haqawa put tutavoyat an hinma. Uma pi nuy nīnayaniqey anyuñwa. ²⁰ Noqw sinom lavayhto-tiqe aw pañqaqwa: Kurs um nukpanhikwsit akw tuyqawiwta. Ya hak uñ nīnaniqey anta? ²¹ Jesus amumi pañqawa: Ura nu sūs nasuñwintalöñnit ep hihta tumaltaqw, uma sohsoyam kātayyuñwa. ²² Pu ñviy pi piw tiyohya poñotkiwmantaniqat Moses umumi tutapta. (Pam qa Moses ahpiy panta, pas itanamuy amuhpiy pan yukiwta.) Noqw uma nasuñwintalöñnit ep hakiy poñotkuyañwu. ²³ Noqw uma Moses tutavoyat anhtotiniqey nānawaknaqe, nasuñwintalöñnit ep hakiy poñotkuyanik pantsat-snañwu. Noqw kurs uma pantotinik, uma hinoqw inumi tu'qawyuniñwa, nu nasuñwintalöñnit ep hakiy qalaptsinaq'-ö? ²⁴ Uma pay hihta hin son'iwhqat pan put hin yukunayañwu, as uma pam hin pas antsa hintaqat pan put yukunayanikahkañwo.

Is He the Messiah?

²⁵ Pahsat pu haqawat Jerusalem ep ki'yuñqam pañqaqwa: Ya puma qa it nīnayaniqey tunatyawyuñwa? ²⁶ Noqw meh, pam qa tuhtuskañw yuaataqw, puma aw qa hiñqaqwa. Ya sen momiwit pay it Christníhqat suyan navoti'yuñwa? ²⁷ Qae. Pi itam it tāqat háqaqwniqw navoti'yuñwa; noqw pi Christ pituqw, qa hak

put haqaqw pituqw navoti'tani. ²⁸ Pahsat pu Jesus God kīyat ep sinmuy tutuqaynakañw, kēew pañqawu: Uma nuy tuwi'yuñwa, pu nuy háqaqwnihqat navoti'yuñwa. Noqw nu' hapi qa nāp itunatyay pitu. Pi i' hak pas antsanihqa nuy añqw tavi. Noqw put hakiy uma qa tuwi'yuñwa. ²⁹ Noqw nu' pi put tuwi'ta; pi nu' put añqw pítuhqee; noqw pam nuy añqw tavi. ³⁰ Pahsat puma as put huayaniqey anhtoti. Noqw pay qa hak aw may'ta, nāt tuwaniyat aw qa pituqw ōviy'o. ³¹ Noqw pay sinmuy amuñaqw kaysiwhqam put aw tūtuptsiwaqe pañqaqwa: Ya sen Christ hisat pite', it tāqat tutmalayat epnihqe pas pavan kāhintsakni?

Guards Are Sent to Arrest Jesus

³² Noqw yaw sinom nānahpa' nauyhiñqaqwaqat Pharisee-sinom nanaptaqe, God awwat mohpeq momñwituy amumum hoñviaymuy put aw hōnaya, put huayaniqat ōviy'o. ³³ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nāt nu hihsavo umumum yantat, nuy añqw távihqat awni. ³⁴ Noqw uma as nuy hepyat, soon nuy tutwani; pu nuy haqaminiqw uma kurs hin pañsoyani. ³⁵ Pahsat pu Jew-sinom nānami pañqaqwa: Ya sen i' haqamini? Ya hintaqw itam kurs hin put tutwani? Ya sen pam pay qa-Jew-sinmuy amuhpa' itahsinmuy ahtsavaliwtaqamuy amuminen, qa-Jew-sinmuy tutuqaynani? ³⁶ Ya sen hiñqawhqe pañqawu: Uma as nuy hepyanikahkañw, soon nuy tutwani; pu piw nuy haqaminiqw uma kurs hin pañsoyani, kita?

Streams of Living Water

³⁷ Noqw nōviwhqat ep nuhtuňk wukotalöňvaqat ep Jesus wunuptut, pas kēew pańqawu: Pānaqmokiwtaqa inuminen hikwni. ³⁸ Inumi tuptsiwni'taqat ahsonňaqw kūyi taytaqa munvamantani; tutuvenit hin lavayhtiqat pan'i, pam kita. ³⁹ Pam yan lavayhtiqe it Hikwsit pańqawu, put hapi hakim Jesus aw tuptsiwyaqam ason makiwyani. Qahováriwtaqa Hikwsi nāt nuhtumi qa noiwa, nāt Jesus qa pas pas himuniwhtiqw ōviy'o.

Division among the People

⁴⁰ Noqw ōviy kaysiwhqam sinom it yan lavayit nanaptaqe pańqaqwa: Pay kurs pas antsa i' hapi God lavay'ayaat pas pávannihqa. ⁴¹ Noqw pētu pańqaqwa: Pay i' pas pam Christ. Noqw haqawat pańqaqwa: Ya Christ yaw Galileet ańqw yámakni? ⁴² Puyaw tutuveni qa pan lalvaya: Ura Christ David ahipiy aniwhtini, pu Bethlehem kitsókit ańqw yámakni, ura David haqam qátuňwuqat ańqö'? ⁴³ Noqw ōviy sinom Jesus ep nātsiki. ⁴⁴ Noqw haqawat as put ḥnuyaniqey nānawaknaqw, pay qa hak put aw may'ta.

The Unbelief of the Jewish Leaders

⁴⁵ Pahsat pu ima hoňvia'yat God awwat mohpeq momňwituy amumi-nikaňw, pu Pharisee-sinmuy amumi ökiqw, puma pumuy amumi pańqaqwa: Ya uma hinoqw qa wikvaya? ⁴⁶ Noqw hoňvia'yat pańqaqwa: Pas qa hak tāqa hisat it tāqat an yuaata. ⁴⁷ Pahsat pu Pharisee-sinom pumuy amumi pańqaqwa: Noqw ya uma nuhtum ūnatoti? ⁴⁸ Ya hakim momňwituy sen Pharisee-sinmuy amuňaqw put aw tūtuptsiwa? ⁴⁹ Ima söqavuňwsinom

tutavot qa tuwi'yuñqam pi pay qalolmat makiway'yuñwa. ⁵⁰ Noqw Nicodemus, ura Jesus aw mi-hikq pítuhqa, pumuy amumum sinoiwtaqa amumi pañqawu: ⁵¹ Hakim nāt hakiy aw qa tūqayyuñwt, pu put hihta hinhtiqat nāt qa nanaptat, pay eñem hin yukuyamantaniqat ya itahtutavo pan yukiwta? ⁵² Noqw puma lavayhtotiqe put aw pañqaqwa: Noqw ya um piw Galileet añqw sino? Tutuvenit añ pupre', um navotni, qa hak God lavay'ayaat Galileet añqw yámakni. ⁵³ Noqw sohsoyam nanap kiy añqe'ya.

8

The Woman Caught in Adultery

¹ Noqw Jesus tsomot Olivet yan mātsiwhqat aw'i. ² Pu suits talavay pam piw God kīyat aw paki, noqw sinom sohsoyam put aw ökiqw, pam qatuptuqe pumuy tutuqayna. ³ Noqw tutavot tutuqaynayaqam Pharishee-sinmuy amumum hakiy wuhtit qa nāp himuy amum hintsakkañw núansaniwhqat put aw wikvaya; nihqe puma put nāsave taviyat, ⁴ Jesus aw pañqaqwa: I' wuhti qa nāp himuy amum hintsakkañw núansaniwa, nāt pas hintsakkañwo. ⁵ Noqw Moses hapi tutavot ep itamuy pas ayataqe, hakim hakiy pan hintsakqat tatatupninanayaniqat pañqawu. Noqw uñniqw hintani? ⁶ Pay puma Jesus aw hin hepyaqe, aw put hihta nēveltoynayaniquey òviy yan lavayhtoti. Noqw pay Jesus motoltit, malatsiy akw tutskwava penta, suhpan qa navotqey pan'i. ⁷ Noqw òviy puma put pas tūviñlalwaqw, pam kwuhpukqe amumi pañqawu: Pay pi haqawa umuñaqw pas qa hihtakw

hintaqá put mohti owat aw tūvani, kitat, ⁸ Pu piw motoltiqe, tutskwava penta. ⁹ Noqw nanaptaqam qaanhinwisqey unañwpeq sunvoti'kahkaiñw, nānap pañqw nōñantiva, suswukoqw añqw hoyoyoykuyakañw nuhtuñknihqat aqw pahsavoo, noqw Jesus wuhtit nāsave wúnuhqat amum nāla akwsiñwu. ¹⁰ Noqw Jesus kwuhpukqe, pay wuhtit nāla epniqw, pam put aw pañqawu: Wuhti, ya uñ hihta nēveltoynayaqam haqamiya? Ya qa hak uñ mokniqat uñem hin yuku? ¹¹ Noqw pam put aw pañqawu: Pay qa hak'i, Tutuyqawhqa. Noqw Jesus aw pañqawu: Pay nu piw uñem qa pan yuku; um ahiyinen, pāpu qaanqatsit qe'ni.

Jesus the Light of the World

¹² Pahsat pu Jesus piw pumu amumi pañqawu: Nu hapi sinmuy amumi tāla; inuñk hinmaqa qatalpuva soon hinmani; pam qatsit aw tālat añ hinmani. ¹³ Noqw òviy Pharisee-sinom put aw pañqaqwa: Um nātuawi'ta; uhtuawi qa súanta. ¹⁴ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay as pi nu nāp nātuawi'taqw, pay ituawi súanta; pi nu haqaqw pítukañw pu haqaminiqey navoti'ta. Noqw uma pi nuy haqaqw pítuhqat, pu nuy haqaminiqat qa navoti'yunwa. ¹⁵ Uma pay sinmuy amún hihta hin yukuyañwu, nu qa hakiy eñem hin yuyku. ¹⁶ Pu nāmahin pi as kurs nu hakiy eñem hin yuke', nu suan yúkuñwu, pi nu qa nālāa, Inay nuy añqw távihqa inumuma. ¹⁷ Noqw ura kurs pi løyöm hihta tuawi'taqw, tuawiam súantañwuqat umuhtutavoy añ pan pey'ta. ¹⁸ Noqw nu suhka nātuawi'ta, noqw pu Ina nuy añqw távihqat nuy hákiynihqat tuawi'ta. ¹⁹ Pahsat pu puma put aw pañqaqwa: Noqw una

háqamo? Noqw Jesus amumi pañqawu: Uma itamuy qa tuwi'yuñwa-nūyu, pu Inayu; pi as uma nuy tuwi'yuñwe', soon piw Inay qa tuwi'yuñwini. **20** Yan Jesus sivatatañpit ep yuaayku, God kiyat ep sinmuy tutuqaynakañwo; noqw qa hak put aw may'ta, nāt tuwaniyat aw qa pituqw òviy'o.

You Cannot Go Where I Am Going

21 Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu ahpiyni; noqw uma as nuy hepyani, nīkañw uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. Nuy haqaminiqat uma kurs hin pañsoyani. **22** Pahsat pu Jew-sinom pañqaqwa: Ya pam hinoqw itam kurs hin put haqaminiqat pañsoyaniqat pañqawu? Ya sen pam nāninani? kitota. **23** Pu pam amumi pañqawu: Uma yañqw tūwaqatsit añqwya; nu òñaq'ó; uma yep qatsit ahpiyya, nu qa yep qatsit ahpiy'o. **24** Paniqw hapi òviy nu umumi pañqawu: Uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni; pi uma nuy haknihqey pañqawhqt qa tūtuptsiwe', uma umuhqaanhtipuy añ hinwiskahkañw so'ni. **25** Pahsat pu puma put aw pañqaqwa: Ya um hak hímuu? Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay nu ura mohtihaq umuy put aawna. **26** Nu as nihtiwh-taqat hihta ep umuy hin lavayhtini, pu umumiq hinqawni; noqw i' hak nuy añqw távihqa pas qa atsa; noqw nu put añqw hihta navotqey nuhtumi yuaata. **27** Pam pumuy amumi Nay lavayhtiqat puma qa māmatsya. **28** Pahsat pu Jesus amumi pañqawu: Ason uma nuy Sinot Tiyat nahoylehtsit ep hahye', pep pu' uma nuy hákiyñihqat nanaptani, pu nu qa nāp nahpiy hihta hintsakqata; Ina inumi hin tutaptaqat nu pan hintsaki. **29** Pu nuy añqw

távihqa inumuma. Ina nuy qa naltavi, nu yūmosa unañwve hinmaqw ōviy'o. ³⁰ Yan pam lavayhtiqw, kaysiwhqam put aw tūtuptsiwa.

Free Men and Slaves

³¹ Pahsat pu Jesus Jew-sinmuy put aw tūtuptsiwaqamuy amumi pañqawu: Uma ilavayiy añ hinwise', pep pu' uma pas antsa inumi nánatuwnayaqamyani. ³² Nen uma navotit pas antsanihqat tuwi'yuñwni, noqw pam navoti umuy qenivo óyani. ³³ Puma lavayhtiqe put aw pañqaqwa: Itam Abraham tímatu; nihqe itam qa hisat hakiy aw tūwik'iwyuñwa; noqw hintaqw ōviy itam qenive oyiwyuñwniqat um pañqawu? ³⁴ Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Pas antsa, pas antsa nu umumi pañqawni: Qaantsakqa hapi qaanh tiput aw tūwikiniñwu. ³⁵ Noqw tūwiki pi qa sutsep kīve ki'tañwu, pi ki'taqat tiat pep pas sutsep ki'tañwu. ³⁶ Noqw ōviy kurs Tiat umuy qenivo oyaqw, uma hapi pas antsa qeniveyani. ³⁷ Pas as pi uma Abraham tímatniqw nu navoti'ta; noqw pi uma nuy nñayaniqey tunatyawayuñwa, ilavayi umuh'unanwpeq qa haqam qeni'taqw ōviy'o. ³⁸ Pi nu Inay amum qátuhqe, hihta aw yórikqey umumi yuaata; noqw pu uma umunay amum yeskañw pam hihta hintsakqat uma aw yórikyaqey put tuwat hintsatska. ³⁹ Puma lavayhtiqe aw pañqaqwa: Abraham itanaa. Jesus amumi pañqawu: Pi as uma Abraham tímatnen, soon qa Abraham hintsakpiyat hintsatskani. ⁴⁰ Noqw uma soq tuwat nuy nñayaniqey tunatyawayuñwa, ispi nu God añqw lavayit pas antsanihqat navotqey umuy ãawnaq'ö.

Abraham pi qa pan hinhti. ⁴¹ Uma umunay hintsakpiyat hintsatska. Pahsat pu pumuy put aw pañqaqwa: Itam qa tuskapqatsit ahpiy tihtiwy, itam sūkw nay'yuñwa, it God. ⁴² Noqw Jesus amumi pañqawu: Pi as God umunayniqw soon uma inumi qa unañway'yuñwni, pi nu God añqw yámakqe put añqw pitu; pi nu qa nāp itunatyay añq'ö; pi God nuy añqw tavi. ⁴³ Ya uma hinoqw ilavaiy qa māmatsya? Ispi kurs hin uma ilavaiy aw tuqayvastotaniqee. ⁴⁴ Uma umunay Nukpanat ahpiy aniwhti, nihqe uma umunay tunatyayat hintsatskaniqey nānawakna. Pam yayhniwhqat añaqaw tuqwyanta; himu pas antsanihqa put ep súlawniqw, öviy pam antsanihqat ep qa huruhti; pam atsáte', nāp himuy lavayhtiñwu; pam a'ño átsanihqe, pas atsat aaniwnaqa. ⁴⁵ Noqw pay soq pi nu umumi pas qa atsat lavayhtiqw, öviy uma nuy qa tūtuptsiwa. ⁴⁶ Haqawa uma nuy hihta ep qaanhtiqt pas súañqawni? Noqw kurs nu pas qa atsat umumi lavayhtiqw, ya hinoqw uma nuy qa tūtuptsiwa? ⁴⁷ God ahpiynihqa God lavayiyat navotriwu', noqw paniqw öviy uma put qa nanapta, uma qa God ahpiy aniwhtiqe öviy'o.

Jesus and Abraham

⁴⁸ Pahsat pu Jew-sinom lavayhtoqié put aw pañqaqwa: Noqw pay itam súañqaqwaqe, um Samariat añqw sínónihqe nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqat pañqaqwa. ⁴⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu qa nukpanhikwsit akw tuyqawiwtta; nu Inay kaptsei'taqw uma nuy qa kaptsei'yuñwa. ⁵⁰ Pu nu inumi kātayyuñwniqt qa tunatyawta; pay ason pas

suhka put tunatyawta; nihqe pam itamuhtsave hinwat yúkuni. ⁵¹ Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiwuy ep pítuni. ⁵² Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqaqwa: Pu' hapi itam pas suyan nanaptaqw um nukpanhikwsit akw tuyqawihta. Abraham mōki; pu God lavay'aymat piw soa; noqw um piw nāt pañqawu: Ilavayiy an hinmaqa soon mokiwuy ep pítuni. ⁵³ Ya um itanay Abraham epnihqe hak pas pávani? Pam pi pay qa qatu; pu God lavay'aymat piw qa yēse. Ya um hak hímunihqey nāmi wūwanta? ⁵⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: Kurs nu pay nāp nātsokananiqw pay pam qa hihta hihkay'tani; noqw pi Ina nuy tsokanañwu; noqw uma put aw yanyuñqey pañqaqwa. ⁵⁵ Noqw pi uma put qa tuwi'yuñwa; noqw nu put tuwi'ta; nihqe öviy kurs nu put qa tuwi'taqey pañqawe', nu umún átsani; noqw pi nu put tuwi'taqe, put lavayiyat an hinma. ⁵⁶ Umuna Abraham iqatsiy aw yórikniqey put ep hahlayi; nihqe pam aw yórikqe hahlayhti. ⁵⁷ Pahsat pu Jew-sinom put aw pañqaqwa: Um nāt qa lōp sunat pakwt sihkay'taqat yahsañwni'kañw, ya pay um Abraham aw yori? ⁵⁸ Jesus amumi pañqawu: Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Nāt Abraham qa háqamniqw pay nu qatu, kita. ⁵⁹ Pahsat pu puma put tatatupyaniqe o'wat ömahtota; noqw pay Jesus nauyhtaqe God kīyat añqw yámakqe pumuy amuhsonñaqw hinmakañw pañqw ahpiy'o.

9

Jesus Heals a Man Born Blind

¹ Noqw Jesus haqaminikañw, hakiy tāqat pas tihtiwhqey añqaqw qapostalqat aw tātayi. ² Noqw Jesus aw nánatuwnayaqam put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Tutuqaynaqa, ya hakiy qaanhтиqw, öviy i' qapostalkañw tihtiwa, sen ii, sen náata, sen yúata? ³ Noqw Jesus pañqawu: Pay i' qa hakiy qaanhтиpuyat ep pankañw tihtiwa, qa nāp qaanhтиqey ep'e, pu qa nay, yuy qaanhтиpuyamuy ep'e; pi pay God tumalaat put ep mātaktiniqw öviy pam pankañw tihtiwa. ⁴ Nāt tälö'niqw nu soon nuy añqw távihqat tumalayat qa tumalay'tani; taq mihikq soon hak tumalay'tañwu. ⁵ Nu nāt tūwaqatsit ep hinnumqe nu hapi sinmuy amumi tāla. ⁶ Yan pam lavayhtit, tutskwami töhakqe, tutsvaley akw tsöqataqe, put qapostalqat pōsiyat añhqe lelwi; ⁷ Nit put aw pañqawu: Yupa, nen um patuphat Siloam aqw posimavaqtani, kita. (Siloam hōniwa, i'nihqe pam'i.) Noqw öviy pam awnihqe, aqw posimavaqtaqe, tālat taykañw ahoy pitu. ⁸ Noqw öviy kisñwamat-niqw pu haqawat put qapostalñwuniqw aw yorstotaqam pañqaqwa: Ya qa i' haqam qátukañw hihta tuñlay'tañwuqa? ⁹ Noqw haqawat pañqaqwa: Pay i' pam'i; noqw pētu pañqaqwa: Pay i' put an sóniwa. Noqw pam tāqa pañqawu: Pay nu' pam'i. ¹⁰ Noqw öviy puma put tūviñtotaqe aw pañqaqwa: Noqw uhposi hin tālawva? ¹¹ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay hak tāqa Jesus yan mātsiwhqa tsöqataqe, ivosvaqe put lelwit, inumi pañqawu: Um patuphat Siloam awnen, aqw posimavaqtani; noqw öviy nu awnihqe posimavaqtaqe, ivosiy tālawna. ¹² Pahsat puma put aw pañqaqwa: Noqw pam hak háqamo?

Noqw pam pañqawu: Pīyi.

The Pharisees Investigate the Healing

¹³ Pahsat pu puma qapostalñwuqat Pharisee-sinmuy amumi wikya. ¹⁴ Noqw piw nasuñwintalöñnit ep Jesus tsöqataqe put pōsiyat tālawna. ¹⁵ Pahsat pu Pharisee-sinom pam hin pōsiy tālawnaqat tuwat put tūviñtota. Noqw pam pumuy amumi pañqawu: Pam ivosiy añhqe tsöqat lelwi; noqw nu posimavaqtaqe, ivosiy tālawna. ¹⁶ Pahsat pu òviy haqawat Pharisee-sinom pañqaqwa: Pay pi i' tāqa qa pas God añq'ö, òviy pi nasuñwintalöñnit qa kaptси'ta. Noqw pētu pañqaqwa: Pas soon hak qaanhinmakañw yanhaqam kātutmalat hintsakni. Noqw yan puma nātsiki. ¹⁷ Pahsat pu puma qapostalñwuqat aw piw pañqaqwa: Ya uhposiy tālawnaqa uñniqw hak hímuu? Noqw pam amumi pañqawu: Pam God lavay'ayaata. ¹⁸ Noqw as qapostalñwuqa pōsiy tālawnaqat Jew-sinom qa tūtuptsiwa. Noqw òviy puma put nayat yuyat enañ wáñwayyaqe, ¹⁹ Tūviñtotaqe amumi pañqaqwa: Ya pas pay i' umuhti qapostalkañw tihiwhqat uma pañqawlawa? Noqw pam pantañwunikañw hin pu' tālat tayta? ²⁰ Noqw put naat yuyat amum lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi i' pas itahtinihqat itam navoti'ta, pu i' qapostalkañw tihiwhqata. ²¹ Níkañw hin pi pam pu' tālat taytaqw itam qa navoti'ta; piw hak put pōsiyat tālawnaqat itam qa navoti'ta; pi wüyoq'a; uma tūviñtotani; pam pi nēñem hin lavayhtini. ²² Put naat yuyat amum Jew-sinmuy mamqasqe òviy yan lavayhti; yaw kurs hak

Jesus pas Christ-nihqat pañqawhq, Jew-sinom aw tōnawtaqamuy ańqw put ayo tūvayaniqey pasiwni'yuńqw óviy'o. ²³ Paniqw óviy puma pañqawu: Pay wūyoq'a, uma tūvińtotani, kita. ²⁴ Pahsat pu piw óviy puma qapostalńwuqat wániwayyaqe aw pañqaqwa: Um God pas hihtatani; itam navoti'yuńqw, i' tāqa qaanhinma. ²⁵ Noqw pam lavayhtiqe pañqawu: Pay ka pi as sen pam qaánhinma, sen pay qa panmaqw, nu put qa navoti'ta; pay it-sa pi pas sūkw nu suyan navoti'ta, nu as ura qapostalńwu, níkańw nu pu' tālat tayta. ²⁶ Pahsat pu puma piw put aw pañqaqwa: Ya pam un hintsana? Hin pam uhposiy tālawna? ²⁷ Noqw pam lavayhtiqe amumi pañqawu: Pay pi nu umuy āawnaqw uma qa nanapta. Ya uma hinoqw pas pu' piw put nanaptaniqey nānawakna? Ya uma tuwat put aw tutuqayyaniqe óviy'o? ²⁸ Pahsat pu puma pas tutísíw'unaińway hińqaqwaqe put aw pañqaqwa: Um pi put aw tutuqayi, itam pi Moses aw tutuqayya. ²⁹ God pi pas suyan Moses aw yuaaykuqat itam navoti'yuńwa; i' pi pay hak tuwat háqaq'ö. ³⁰ Noqw tāqa lavayhtiqe amumi pañqawu: Is uti pas as uma put háqaqwniqw qa navoti'yuńqw, piw pam ivosiy tālawna. ³¹ Noqw pi itam navoti'yuńqw God qaanhinwisqamuy lavayiyamuy qa navotńwu; pi hak haqam God kaptси'kańw tunatyayat hinmaqw put pam navotńwu. ³² Hisat qatsit yayhniwhqat ańqaqw qa hak haqam hakiy qapostalkańw tihtiwhqat posiyat tālawniqat itam navoti'yuńwa. ³³ Pi as i' tāqa qa God ańqwnen soon hihta hintsakni. ³⁴ Puma lavayhtiqe aw pañqaqwa: Pas as um

qaanhtiput ań tihiwkáñw, ya pas piw um itamuy tutuqayna? kitotaqe put pańqw ayo tūvaya.

Spiritual Blindness

³⁵ Noqw yaw put tūvayaqat Jesus navotqe put túwahqe aw pańqawu: Ya um God Tiyat aw tuptsi-wni'ta? ³⁶ Noqw pam lavayhtiqe aw pańqawu: Ya pam hak'i, tāqa? Nu hakiy aw tuptsiwni? ³⁷ Noqw Jesus put aw pańqawu: Pay um aw yori; noqw pam hapi ūmi yuaata. ³⁸ Noqw pam pańqawu: Tutuyqawhqa, nu tuptsiwa; pam kitat put aw naokiwhta. ³⁹ Noqw Jesus pańqawu: Nu hapi yep hin hintaniqat ūviy pew tūwaqatsit aw pitu, ima ań qa tayyuńqam pōsiy tālawnayaniqat ūviy'o, pu ań tālat tayyuńqam pōsiy qatālawnayaniqat ūviy'o. ⁴⁰ Noqw haqawat Pharisee-sinom put ámumyaqam īit nanaptaqe put aw pańqaqwa: Noqw itam piw qapostalya? ⁴¹ Noqw Jesus amumi pańqawu: Pay pi as uma qapostalye', soon qaanhtiput hinyuńwni; noqw pi uma postalyaqey kitotaqw, ūviy umuhqaanhtipu umuhpe hūrsti.

10

The Parable of the Sheepfold

¹ Pas antsaa, pas antsa nu umumi pańqawni: Hak qa hötsíwhpa kanelkimi pakit, pay nāp haqe' aqw pákihqa hapi uyińwunińwu, pu hakiy hihta tusoqnawhkilawhqanińwu. ² Hötsíwhpa pákihqa hapi kanelmuy tumalay'taqanińwu. ³ Noqw hötsíwat aw tunatyawtaqa put aw hōtańwu, noqw kanēlom tōnayat nanaptańwu; noqw pam pumuy túńwniyamuy akw wáńwaylawńwu, nen pumuy pańqw haqami tsamńwu. ⁴ Pu pam pokmuy

nōñakne' amupyeve hinmañwu; noqw kanēlom tönayat tuwi'yuñqe ūviy put añkyañwu. ⁵ Nīkañw puma a'löntuy tönayamuy qa tuwi'yuñqe ūviy hakiy alōñöt qa añkyat, tuwat soq put apyeve watqañwu. ⁶ Yan Jesus tūwutsit añ pumuy amumi hihta mahtakna; noqw puma put hihta lavayhtiqt qā māmatsya.

Jesus the Good Shepherd

⁷ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Nu hapi kanelkimiq hötsíwat anta. ⁸ Inupyeve mohti ökihqam sohsoyam uuyiñwtu, pu hihta tūnawhkilalaqamu; noqw ikanelvohkom pumuy amumi qa tūqayyuñwa. ⁹ Nu hapi hötsíwa; inuhpa' pákihqa hapi ayo yámakni, nen aw papkikañw pu piw añqw yaymakañw nōsiwhqey tuway'numni. ¹⁰ Pi uyiñwu ūuyniksa pítuñwu, pu hihta nīnaniksaa, pu hihta hovalaniksaa; noqw nu tuwat pumuy yesniqat ūviy pitu, puma nukñwat qatsit qaöwíhinyuñwniqat ūviy'o. ¹¹ Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa. Suan kanelmuy amumi tunatyawmaqa hapi pumuy amuñem qatsiy táviñwu. ¹² Náwuspi i' ayaiwtaqa, kanelmuy qa pokmuy'taqe amumi qa suan tumalay'tañwu; nīkañw haqaqw kwéwuniqw put tuwe', kanelmuy tatamhtat, wāyañwu; noqw kwewu kanelmuy qóyañwu, pu piw tatslaknañwu. ¹³ Ayaiwtaqa wāyañwu, pam pi pay ahsatiy ūviyniñwunihqe kanelmuy qa hin amumi tunatyawtañwu. ¹⁴ Nu hapi kanelmuy amumi suan tunatyawmaqa; nihqe nu ikanelvokmuy tuwimuy'ta; noqw ivokom nuy tuwi'yuñwa. ¹⁵ Pas Ina nuy hin tuwi'taqw nu pan piw Inay tuwi'ta, nihqe nu

ikanelvokmuy amuñem iqatsiy távini. ¹⁶ Pu nu piw nāt pētuy kanelmuy qa it kanelkit ep yesqamuy pokmuy'ta; pumuy nu soon qa tsamni, noqw puma itönay nanaptani; noqw puma sūp tōnawtaqw sūka pumuy amumi tunatyawtani. ¹⁷ Noqw nu hapi iqatsiy tave' put ahoy kwúsuniqat ōviy Ina inumi unañway'ta. ¹⁸ Soon hak nuy iqatsiy nawhkini, nu nāp put távini; nu put táviniqey aw öqalat pasiwta, pu nu put ahoy kwúsuniqey aw'i; yan hapi Ina imumi tutapta. ¹⁹ Noqw yan it lavayit ep pay piw Jew-sinom nātsiki. ²⁰ Noqw kaysiwhqam pañqaqwa: Pam nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqe ōviy pas qa navoti'numa. Ya uma hinoqw aw tūqayyuñwa? ²¹ Noqw pētu pañqaqwa: Nukpanhikwsit akw tuyqawiwtaqa qa yan yuaatañwu. Ya sen nukpanhikwsi qapostalyaqamuy pōsiyamuy tālawnani?

Jesus Is Rejected by the Jews

²² Noqw Jew-sinom Jerusalem epeq ura hisat namat God kīyat powatotaqat éphaqam u'nantota, tōmöhraqamo. ²³ Noqw Jesus God kīyat ep haqam Solomon tuhööyat añ way numa. ²⁴ Noqw Jew-sinom put aw tsovaltiqe aw pañqaqwa: Taay, ya hihsavohaqam itam ûmi a'nö wūwantotani? Kurs pay um pas Christ-nen itamuy suyan put ãawnani. ²⁵ Noqw Jesus amumi pañqawu: Pay pi nu umuy ãawnaqw uma qa tūtuptsiwa. Nu Inay tuñwniyat aw yankañw īit tutmalat hintsakq, pam nuy hákiynihqat tuawi'ta. ²⁶ Noqw uma qa tūtuptsiwa, ispi uma qa nuhtum ikanelvohkomyaqee; pay pi nu ura umumi pañqawu. ²⁷ Ikanelvohkom itönay

nanaptañwu; noqw nu pumuy tuwimuy'ta; noqw puma inuñk hinwisa. ²⁸ Noqw nu pumuy qatsit qaso'raqat huylawu; noqw soon puma hovalniwyani, piw soon hak pumuy imapqölñaqw tusoq'ipwani. ²⁹ Ina nuy pumuy máqahqa sohsokmuy amuhpenihqe pas pávani; noqw qa hak pumuy Inay mapqölñaqw tusoq'ipwaniqey aw öqala. ³⁰ Ina-niqw pu nūu, itam sūkaa. ³¹ Pahsat pu Jew-sinom put tatatupyaniqey pay piw o'wat ömahtota. ³² Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu nihtiwaqat lolmat tumalat Inay añqw umumi mahtakna. Noqw ya uma hihtawat tumalat ep nuy tatatupyani? ³³ Noqw Jew-sinom put aw pañqaqwa: Pay itam lolmat tumalat qa ép un tatatupyani, pi um God qakaptsi'lavayhtiq'ö; pu um pay sínonikañw pas God-nihqey pañqawhqtat öviy'o. ³⁴ Noqw Jesus amumi pañqawu: Puyaw umuhtutavoy ep qa yan pey'ta: Nu pañqawu: Uma pas hihtuya, yan'i? (Noqw pas soon tutuveni alörtini.) ³⁵ Noqw pep hapi pam hakimuy put lavayiyat ömahtotaqamuy pas hihtuyaqat amumi pañqawu. ³⁶ Noqw hintaqw öviy uma nuy qakaptsi'lavayhtiqaqat pañqaqwa, nu Pas Hímunihqat Tiatnihqey lavayhtiqö? Pi Ina pas nāp nuy supwataqe tūwaqatsit aw tavi. ³⁷ Ason pi nuy qa Inay tumalayat hintsakq, uma nuy qa tūtuptsiwani. ³⁸ Níkañw kurs pay nu pas put hintsakq, nāmahin pi as uma nuy qa tūtuptsiwanikahkañw uma hīhihta tumaltiwhqat tūtuptsiwani; nen Ina inuhpeniqw, pu nu put epnihqat uma māmatsye' tūtuptsiwani. ³⁹ Yantaqat ep pu as öviy piw puma put ḥuayaniqey antotiqw,

pam pumuy māyamuy ańqw ayo yámakqe, ⁴⁰ Jordan yupqöymi pańsonihqe huruhti, ura John pay mohti kūyit akw tūtuvoylalawhqat pańsoo. ⁴¹ Noqw kaysiwhqam put aw ökiwtaqe nānami lavayta: John pi qa hihta kātumalta; nīkańw John pi it tāqat hin lavayhtiqw pas pam sohsoy antsaa. ⁴² Noqw pepeq kaysiwhqam put aw tūtuptsiwa.

11

The Death of Lazarus

¹ Noqw hak tāqa Lazarus yan mātsiwhqa Bethany kitsókit ep ki'ta, it Maryt-níkańw pu qōqayat Marthat kitsókiyamuy ep'e; noqw pam hak okiw tūtuyhti. ² (I' Mary hapi put atsve hihta kwańwáhovaqtuqat wihkuyit akw Tutuyqawhqat lelwit, pu hömiy akw kukyat ań höna; noqw put tupkoat Lazarus tūtuya.) ³ Paniqw öviy put qōqamat hakiy Jesus aw ayataqw, pam pańqawu: Tutuyqawhqa, meh, pas aw uh'unańwa okiw tūtuya. ⁴ Noqw Jesus put navotqe pańqawu: I' tūya put mokniqat qa pániq'ö, pi God pas a'ño hímuniwhtiniqat öviy'o, noqw God Tiat put ahpiy pas pavan hímuniwhtini. ⁵ Noqw Jesus Marthat aw unańway'ta, pu tupkoyat Maryt-níkańw pu Lazarus pumuy amumii. ⁶ Noqw öviy pam put navotqe pay hāk pepeq lōs talöńna. ⁷ Nit it atsve pu' pam put aw nánatuwnayaqamuy amumi pańqawu: Tuma piw Judeat aqwyा. ⁸ Noqw puma put aw pańqaqwa: Tutuqaynaqa, nāt pūnat pu' Jew-sinom uń tatatupninayaniquey anhtotiqw, ya um pay piw aqwni? ⁹ Noqw Jesus lavayhtiqe pańqawu: Ya talöńvaqat ep tāwa ańhqe qa pakwt

lōq sihkay'tasikis qöniltiñwu? Tälö waynumqa qa wíwakñwu, pam qatsit aw tālat aw taymañwunihqe öviy'o. ¹⁰ Mihikq waynumqa hihta ep wíwakñwu, put ep tāla súlawniñwuniqw öviy'o. ¹¹ Yan pam lavayhtit amumi pañqawu: Itahkwatsi Lazarus pūwi, noqw pay nu aqwnen tātaynani. ¹² Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam put aw pañqaqwa: Tutuqaynaqa, pay pi pūwe' soon qa öqawhtani. ¹³ Noqw pam mokqat Jesus pañqawhq, suhpan as pay pam puwhqe nāsuñwni'taqw put pañqawhqat puma wūwaya. ¹⁴ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pas suyan pañqawu: Lazarus mōki. ¹⁵ Noqw nu qa épeqniqw pam panhtiqw pas nu put ep umuñem hahlayhti, uma nuy hinhtiniqat aw yórikye' inumi tūtuptsiwaniqat öviy'o. Pay itam aqwyani. ¹⁶ Pahsat pu Thomas, Didimus yan túñwantihqqa, suñwámuy amumi pañqawu: Itam amum aqwy'e, amum so'nì.

Jesus the Resurrection and the Life

¹⁷ Noqw Jesus pepeq pituqw, pay kurs pam āmiwhqe, nālös talni'ta. ¹⁸ Noqw Bethany Jerusalem áhayhpo, sukw añqw nāsamiq tutskwatuwanit pahsaphaqamo. ¹⁹ Noqw Jew-sinom kaysiwhqam Marthat pu Maryt pumuy tupkoyamuy ep pumuy qahahlayhpiyamuy ep amumi unañwtapyaniqe kurs ep öki. ²⁰ Noqw yaw Jesus añqwnihqat Martha navotqe, pañqw nakwsuqe put ahsawva, noqw Mary pay nāt kiy ep qatu. ²¹ Pahsat pu Martha Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas as um yepniqw soon itupko mokni. ²² Noqw pay nu navoti'taqw nāmahin pi yahsathaqam um God aw hihta tūviñtaqw soon pam uñ qa máqani.

²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay uhtupko ahoy tātayni. ²⁴ Noqw Martha put aw pañqawu: Antsa nu navoti'taqw nuhtuňk talōñvaqat epeq sinom ahoy yesvaniqw pam nuhtum ahoy tātayni. ²⁵ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu hapi hakiy mokiwuy añqw ahoy tātaynañwuqa, pu qatsíhuyañwuqa; inumi tuptsiwhqa as nāmahin mokni, nīkañw pay pam qátuni. ²⁶ Pu hak qatukañw inumi tuptsiwni'taqa pas soon hisat mokni. Ya um it tūptsiwa? ²⁷ Noqw pam put aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhqa, pay um pas Christ, God Tíatnihqat nu tuptsiwa; ura kurs pi pam hak tūwaqatsit aw pítuni.

Jesus Weeps

²⁸ Yan pam lavayhtit ahpiynihqe tupkoy Maryt nauywañwayhqe aw pañqawu: Tutuyqawhqa pitu, nihqe un wáñwaylawu. ²⁹ Noqw panis pam put navot suñwnuptut, put aw'i. ³⁰ Noqw Jesus nāt kīmi qa pítuhqe, haqam Martha put ahsawvaqat pay nāt pep'e. ³¹ Noqw Jew-sinom Maryt amum ahpave tañawkahkañw put aw unañwtavi'yuñqam put suñwnuptut yámakmaqw aw tayyuñqe añkyu pañqawkahkañwo: Pam sumataq tūamit ep pakmumuyniqe öviy pañsoo, kitota. ³² Pahsat pu Mary nāt Jesus haqam wunuqw túwahqe aw pitu, nihqe put atpiro tamötswunuptut aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pas as um yepniqw soon itupko mokni. ³³ Noqw pam pakmumuuyhq, pu Jew-sinom put amum ökihqam piw tsaykitaqw Jesus amumi yórikqe unañwpeq ökwavakqe, ³⁴ Pañqawu: Uma haqam put taviya?

Noqw puma pañqaqwa: Tutuyqawhqa, um awnen aw tātayni. ³⁵ Noqw pahsat pu Jesus paklawu. ³⁶ Pahsat pu Jew-sinom pañqaqwa: Meh, pas kurs aw unañway'ta. ³⁷ Noqw haqawat pañqaqwa: Ya sen i' qapostalqat pōsiyat tālawnqa soon hinwat yukuqw soon as ka mokni?

Lazarus Brought to Life

³⁸ Pu öviy Jesus nāt qa suyan unañway'kañw tūamit aw pitu. Noqw tuhsöñaqw tūamiwta, noqw aqw owa uhtsiwta. ³⁹ Noqw Jesus pañqawu: Uma owat ayo taviyani. Noqw mokqat qōqaat Martha put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay soon pi okiw qa hovaqtuni; pi pay nälös talönni'ta. ⁴⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Ya ura um tuptsiwe', God öqalayat lolmat aw yórikniqat nu ūmi qa pañqawu? ⁴¹ Pahsat pu mokpu haqe' qatsqat añqw puma ayo owat taviya. Noqw Jesus ömiq tātayht pañqawu: Inaa, kwakwhay um nuy navota. ⁴² Pay pi as um sutsep nuy navotñwuniqw nu put navoti'ta; nīkañw pay ima sinom yañ hoñqam um nuy añqw távihqat tūtuptsiwaniqw öviy nu pañqawu. ⁴³ Yan pam lavayhtit, pahsat pu a'ño pañqawu: Lazarus, yámakuu! ⁴⁴ Noqw i' mokqa pañqw yama; noqw maat kukyat amum masyuwsit akw tōnaniwta, pu taywaat höhönpit akw nōmiwta. Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma ñahyat mātapyani.

The Plot against Jesus

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Lk 22.1-2)

⁴⁵ Pahsat pu kaysiwhqam Jew-sinom Maryt aw ökihqam Jesus hihta tumaltaqat aw tātayyaqe put aw tūtuptsiwa. ⁴⁶ Noqw pay pumuy

amuñaqw haqawat Pharisée-sinmuy amumiyaqe, Jesus hīhihta tumaltaqat pumuy āawnaya.

⁴⁷ Pahsat pu God awwat mohpeq momñwit Pharisée-sinmuy amumum yuaatotaniqe tsovalti, nihqe pañqaqwā: Ya itam hinhtotini? pas hapi i' tāqa hīhihta kātutmalat hintsaki. ⁴⁸ Pas itam qa aw hintsatskaqw, pam pantsakq kurs hin qa sohsoyam put aw tūtuptsiwani; noqw Rome añqw sinom öke' itahkiy kīqötötani, pu itamuy sinmuy haqami hintsatsnani. ⁴⁹ Noqw pumuy amuñaqw haqawa Caiphas yan mātsiwhqa put yahsañwuy ep God awwat mohpeq moñw'iwtaqe pumuy amumi pañqawu: Uma qa hihta navoti'yuñwa;

⁵⁰ Piw it añ qa wūwaya: Pay hak sūka tāqa sinmuy amuñem mokniniqw pam itamuñem lomahintani. Noqw pep pu' sinom soon pas sohsoyam súlawhtotini. ⁵¹ Pam qa nāp nahpiy yan lavayhti; nīkañw pam ephaqam God awwat mohpeq moñw'iwtaqe hihta nātoniqat pañqawu. Pam yan lavayhtiqe Jesus pep tutskwat ep sohsokmuy sinmuy amuñem mokniqat añwu pay lavayhti;

⁵² Nīkañw pep tutskwat ep sinmuy qa púmuy-sa amuñem-nit, pas sohsokmuy God tímuyatuy añqe' ahtsavaliwyuñqamuy piw amuñem mokni, pam pumuy sohsokmuy sūmi tsovalaniqe öviy'o.

⁵³ Pahpiy pu puma put hin nīnayaniqey nanawinya.

⁵⁴ Noqw öviy Jesus Jew-sinmuy amuhpa' pāpu qa pas mātaqpuva hinnuma; nihqe pam pañqw haqami kitsókit Ephraim yan mātsiwhqat aqw'a, tutskwat qayēwiwhpuve qalavoq'a. Nihqe pam put aw nánatuwnayaqamuy amumum pepeq qatu. ⁵⁵ Noqw Jew-sinmuy nōviwhqaam Amutsva

Yūmosanihqat yan túñwantihqat aw pituto. Noqw nāto nōviwhqat aw qa pituqw, kaysiwhqam añ tutskwava yesqam napwatotaniqe Jerusalem ep öki. ⁵⁶ Nihqe puma Jesus öviy taynumyaqe God kīyat ep hoñkahkañw nānami pañqaqwa: Ya uma hin wūwantota? Ya sen pam nōviwniqat qa awni? ⁵⁷ Noqw ima God awwat mohpeq momñwit Pharisee-sinmuy amumum put ñuayaniqey anhtoti; nihqe öviy kurs hak put háqamnihqat tuway'te' pañqawniqat pan yukuya.

12

Jesus Anointed at Bethany (Mt 26.6-13; Mr 14.3-9)

¹ Noqw pu Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat aw navaysikis tālat pētiqw, Jesus Bethany ep pitu; pep Lazarus ura as mokqa qatu; ura Jesus put mokqat ahoy tātayna. ² Noqw Lazarus sinomat pep Jesus enem tapkiqw nōvatota; noqw Martha tūnopni'ta; noqw Lazarus nuhtum put amum tunösvoñat aw qatu. ³ Pahsat pu qōqaat Mary wihkuyit kwañwáhovaqtuqat sūp tuwanit pan putu kwusut, Jesus kukyat lelwi, nit hōmiy akw put kukyat höna. Pam wihkuyi nard yan túñwantihqe a'nö hihkay'ta. Noqw pam pantsakq kīve wihkuyit hovalañwuat tuyqawva. ⁴ Pahsat pu suhka put aw nánatuwnaqa, momñwituy amumi put mātapniqa, Judas Iscariot, it Simon tiat pañqawu: ⁵ Ya hin-noqw tis nāpi kwañwáhovaqtuqa wihkuyi qa payhp sunat sīvat öviy huyiwhqe öokiwyaqamuy amumi qa noiwa? ⁶ Yan pam hiñqawu, qa pas pi pas antsa öokiwyaqamuy tunatyawkañwo, pi pam

uyiñwunikañw sivamokit aw tunatyawtaqe, hihta pañsoq tañatiwhq put kímañwuniqe õviy'o. ⁷ Noqw õviy Jesus pañqawu: Uma qa wuhtit aw hiñqaqwani; pam nuy hisat tūamiwniqat aw it warani'ta. ⁸ Himu pi añ õokiwyaqam umumum sutsep yanyuñwa; noqw pay nu qa sutsep umumum yantani.

The Plot against Lazarus

⁹ Noqw õviy kaysiwhqam Jew-sinom yaw Jesus pep qátuhqat nanapta; nihqe puma qa Jesus-sa õviy ep öki, puma it Lazarus ura pam mokiwyu añqw ahoy tātaynaqat aw yórikyaniqey õviy pīwu. ¹⁰ Noqw õviy God awwat mohpeq momiñwit pay Lazarus piw enañ nīnayaniqey nānami yuaatota, ¹¹ Yaw put atsviy kaysiwhqam Jew-sinom lasyaqe Jesus aw tūtuptsiwaqw õviy'o.

The Triumphant Entry into Jerusalem (Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Lk 19.28-40)

¹² Noqw qavoñvaqw sinom qaan'ewakw hintaqam nōviwhqat ep ökihqam yaw Jesus Jerusalem aw pitutoqat nanaptaqe, ¹³ Puma palm-tsotskit nantaqayat üxitotaqe, pankahkañw put ahsawvawisa pañqawkahkañwo: Öqawmañwu! Israel-sinmuy moñwiam Tutuyqawhqat natñwaniyat añ pitutoqa pas kaptstiwa. ¹⁴ Noqw Jesus mōrot puhuwuñwiwitaqat túwahqe, epeq evetskilti; pi ura pan pey'ta: ¹⁵ Uma qa tsawiniwyuñwni, Zion ep sínomu; meh, umuhmoñwi mōrot tiyat akwtsokiwmañw añqw pituto, yan'i. ¹⁶ Noqw put aw nánatuwnnayaqam as mohti iit qa māmatsya; nīkañw Jesus a'ño hímuniwhtiqw pahsat pu puma ura pam yan

pēniwhqat u'naya, pu yan put yukunayaqata.

¹⁷ Noqw sinom put ámumyaqw pam tūamit aqw Lazarus wáñwayhqé mokiwyu añqw ahoy tātaynaqw aw tayyuñqam put tuawi'yuñwa.

¹⁸ Paniqw òviy sinom piw put ahsawvawisa, yaw pam it kātumalat tumaltaqat nanaptaqe òviy'o.

¹⁹ Noqw òviy Pharisee-sinom nānami pañqaqwa: Meh, itam qa hihta aniwni'wisa; sinom sohsoyam put añkyä.

Some Greeks Seek Jesus

²⁰ Noqw hakim Greek-sinom okiwälwaniqe nuhtum nōviwhqat ep öki. ²¹ Nihqe puma Philip Galileet ep kitsókit Bethsaidat añqwnihqat aw ökihqé pañqaqwa: Tāqa, itam as Jesus aw yórikyaniqe nānawakna. ²² Noqw Philip Andrew awnihqe put äawna; noqw Andrew Philip amum Jesus put äawna. ²³ Noqw Jesus lavayhtiqe amumi pañqawu: Nu Sinot Tiat pas hímuniwhtiniqat hapi aw pitu. ²⁴ Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pas söhövosi tutskwami qa pohse', qa hovare', sutsep sūkaniñwu; pas pam hovare', pep-sa a'ño aniwnañwu. ²⁵ Qatsiy kahkawnaqa put kwayhni; pu yep qatsit ep pas nāp qatsiy aw qa suhtaq'ewnihqá hapi qatsit qaso'taqat himuy'vani. ²⁶ Inuñem tumalay'taniqeý nāwaknaqa pas kurs hin qa inuñkni, nen nuy háqamniqw itumal'aya piw pepni. Pu inuñem tumalay'taqa Inay ahpiy kaptsi'tiwni.

Jesus Speaks about His Death

²⁷ Pas nu hin unañwti. Ya sen nu hiñqawni? Inaa, um it tuwanit añqw nuy ayo távini, sen nu

kítani? Noqw pi nu yaniqw it tuwanit aw pitu. ²⁸ Inaa, um pas hímunihqey namtaknani, nu kítani. Pahsat pu ñveqatsit añqw hakiy tönaat pañqawu: Nu pas hímunihqey pay namtakna, nihqe nāt nu piw panhtini. ²⁹ Noqw ñviy sinom pep hoñqam put nanaptaqe úmukqat pañqaqwa; noqw haqawat pañqaqwa: God hoñviayaat put aw yuaayku, kitota. ³⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe pañqawu: I' hakiy tönaat qa inuñem töqtí, pi umuñem'i. ³¹ Pu' hapi it qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy amuñem hin yukiltini; pu' hapi yep qatsit aw moñwi ayo tūviwni. ³² Noqw nūu, ason nu nahoylehtsit ep hāyiwe', nu simmuy sohsokmuy nāmi tsovalani. ³³ Yan pam hin mokniqey lavayhtiqe pañqawu. ³⁴ Noqw sinom lavayhtotiqe put aw pañqaqwa: Pi itam tutavot añqw nanaptaqw yaw Christ sutsep qátuni; noqw hinoqw Sinot Tiat pas kurs hin qa nahoylehtsit ep hāyiltiniqat um pañqawu? Ya i' Sinot Tiat hak hímuu? ³⁵ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Pay nu tālat ankañw umumum hihsavo yantani; nāt tālat umumum yantaqw uma kwilalatotani, noqw qatala umuy qa wihkini; taq qatalpuva kwilalataqa haqaminihqey qa navoti'tañwu. ³⁶ Nu nāt umumum yantaqw uma inumi tūtuuptsiwe', talpuva hinwisni; nen uma tālat ep sinoiwyuñwni.

The Unbelief of the Jews

Yan Jesus lavayhtit ahpiynihqe pumuy amuñaqw nātupka. ³⁷ Noqw pay as pi nāmahin pam pumuy amutpik nihtiwtaqat hihta kātumalat mahtaknaqw puma put aw qa tūtuuptsiwa. ³⁸ Yan God lavay'ayaat Esaias hin lavayhtiqt aw antsaniwa. Ura pam pañqawu: Tutuyqawhqa,

ya hak itahtuawiy tuptsiwa? Ya Tutuyqawhqa hakiy aw öqalay mahtakna. ³⁹ Yanta; noqw öviy soon put tūtuptsiwani, ura Esaias piw pañqawhqa öviy'o. ⁴⁰ Pam pumuy pōsiyamuy qatālawna, pu pumuy unañwayamuy owata, taq ka puma pōsiy akw tutwakahkañw, pu unañway akw māmatsye', ahoy nánamtökyaqw, nu pumuy qalaptsinani. ⁴¹ Yan ura Esaias lavayhti God pitsáñwayat lolmat aw yórikqee, nihqe put hakiy lavayhti. ⁴² Noqw pay as pi nāmahin yantaqw pay imuy mohpeq momñwituy amuñaqw kaysiwhqam nuhtum put aw tūtuptsiwa; nīkañw pay Pharisee-sinmuy amutsviy put qa pañqaqwa, hakton sen puma tsotsvakikimi pumuy amumi uhtayaniq'ö. ⁴³ Puma pi sinmuy amuñaqw tayawinpit nānawaknaqe, God añqw tayawinpit qa hihtatota.

Judgment by Jesus' Word

⁴⁴ Noqw pu' Jesus tsa'lawnhe pañqawu: Inumi tuptsiwni'taqa hapi qa inumi tuptsiwni'tat, hakiy añqw nuy távihqat aw tuptsiwni'tañwu. ⁴⁵ Pu inumi taytaqa hapi nuy añqw távihqat aw tayma. ⁴⁶ Nu tāla sinmuy amumi pitu, inumi tuptsiwni'taqa haqe' qatālat qa añ hinmaniqa öviy'o. ⁴⁷ Nu sinmuy amuñem hin yukunaniqe qa paniqw pew pitu, pi nu sinmuy ayo óyaniqe pitu. Nihqe öviy nāmahin pi hak ilavayiy navotkañw put qa tuptsiwhq nu qa put hinwat yúkuñwu. ⁴⁸ Hak nuy qa nakwhakañw ilavayiy qa ömahtaqa hihta akw hinwat yukuniwni. Ilavayi hapi so'ñwamiq put hin yukunani. ⁴⁹ Pi nu qa nāp nahpiy yuaata. Ina nuy añqw távihqa hapi pas nāp nuy hihta hiñqawniqat

inumi tutapta, pu hihta hin lavayhtiniqat pīwu.
50 Noqw nu navoti'taqw Ina hihta tutaptaqe sinmuy qatsit qaso'taqat himuy'vayaniqat ūviy put tutapta. Noqw paniqw hapi ūviy pam inumi hin tutaptaqat nu panwat sohsok yuaayku.

13

Jesus Washes His Disciples' Feet

1 Noqw Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwniqat nāt aw qa pituqw, Jesus yep it qatsit añqw Nay awniqey navoti'ta; nihqe sinomat it qatsit ep hinnumyaqamuy amumi unañway'taqe pam yūmosa so'ñwamiq pumuy amumi unañway'ta.
2 Noqw tapkiqw pumuy nōnösaqw, Nukpana Simon tiyat Judas Iscariot Jesus momiñwituy amumi mātapniqat pan unañwtoyna. **3** Noqw Jesus navoti'taqw, Naat sohsok hihta aw öqalat put aw noa; noqw pam God añqw pítuqhqe piw God aw áho niqey navoti'kañw, **4** Tunösvoñat añqw wunuptut, napnay tavi; nit höhönpit kwusut, put kwewhta; **5** Nit pu tsaqaptat aqw kuyht, pahsat pu put aw nánatuwnayaqamuy kukyamuy pāhomhtivat, nihqe höhönpit kwewhtaqey akw kukyamuy hönhta. **6** Pu ūviy pam Simon Peter aw pituqw, Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya pas pay um ikukuy pāhomni? **7** Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay nu hihta hintsakq um nāt qa mātsi'ta; pay ason um soon qa māmatsni. **8** Noqw Peter put aw pañqawu: Pay um pas soon hisat ikukuy pāhomni. Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas nu uhkukuy qa pāhomqw pay nawus um qa isinoni. **9** Simon

Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, turs qa ikukuy-sa-nit imay iqötoy enań pīw um pāhomni. ¹⁰ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pāhom'iwhqa soon pas sohsovik pāhom'iwni, pay kuk'at-sani, pi pay sohsovik kwańw'eway'o. Noqw uma hapi kwańw'e'wayomu, nīkańw pay qa sohsoyamu. ¹¹ Pam hakiy momñwituy amumi put mātapniqat navoti'taqe ḫviy pañqawu: Uma qa sohsoyam kwańw'e'wayomu, kita. ¹² Pu ḫviy pam pumuy kukyamuy pāhomt, pu napnay ań pakit, pu qatuptut, amumi pañqawu: Ya nu umuy hintsanqat uma māmatsya? ¹³ Uma nuy Tutuqaynalalwakahkańw pu Tutuyqawhqlalwa; nihqe uma súańqaqwa, pi nu' pam'i. ¹⁴ Noqw kurs nu umumi tutuyqawhqa, pu umuy tutuqaynaqa umuhkukuy pāhomqw, soon tis uma umuhkukuy nāhoy qa nāvahomnayamantani. ¹⁵ Pi nu umuy hinyaniqat umumi mahtakna, nu umuy hin yúkunaqw pan uma hinwisni. ¹⁶ Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Pay tūwiki moñwiy epnihqe qa pavan pasnińwu, pu ayatiwhqa put ayataqat epnihqe qa pavan pasnińwu. ¹⁷ Noqw uma īit navoti'kahkańw ań hinwise' hahlayyani. ¹⁸ Nu umuy qa sohsokmuy lavayhti; nu hakimuy namorstaqey tuwimuy'ta. Noqw pay pi tutuvenit anhtiniqw ḫviy i' hak inumum tūmoytaqa inumi nukpanhtini. ¹⁹ Noqw nāt put qa aw pituqw nu ańwu pay umuy āawna. Noqw hisat put paniwhtiqw, nu Christ-nihqat uma tuptsiwyani. ²⁰ Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Ason nu hakiy haqami ayataqw, hak put pās távihqa hapi nuy pās távini; pu nuy pās távihqa hapi nuy

añqw távihqat pās tāvini.

Jesus Predicts His Betrayal

(Mt 26.20-25; Mr 14.17-21; Lk 22.21-23)

²¹ Yan Jesus lavayhtit, qahahlayhtiqe pañqawu: Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma haqawa momiñwitu amumi tuy mātapiñ. ²² Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam haqawat pa pam pañqawhqtat wūwantotaqe nānahpa' yoyrikya. ²³ Noqw suhka put aw nánatuwnaqa pep Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwta, pas Jesus aw unañwaata. ²⁴ Noqw Jesus hakiy pañqawhqtat pam put tūviñtaniqat Simon Peter put aw māmasa. ²⁵ Pu ñviy pam Jesus tawitsqayat aw tahtsikiwkañw put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hakni? ²⁶ Jesus hu'waqe aw pañqawu: Pay nu nōvat móroknat, hakiy put maqaqw pamni. Pu pam nōvat móroknaqe, Simon tiyat Judas Iscariot put maqa. ²⁷ Noqw pam panhtiqw, pahsat pu Satan put unañwmiq paki. Noqw pahsat pu Jesus put aw pañqawu: Um hihta hinhtiniqey īts panhtini. ²⁸ Noqw qa haqawa tunösvoñat aw qátuhqa put hinoqw pan lavayhtiqat māmatsi. ²⁹ Judas pi sivamokit tavi'ta; noqw suhpan pam pumuy nōviwhqtat ep hihta hinhtotiniqat Jesus put aw pañqawhqtat haqawat wūwaya, pu sen pam ñokiwyaqamuy hihta huytaniqat pañqawhqtata. ³⁰ Noqw ñviy pam nōvat mórokput sowat, pahsat pay pañqw yama. Noqw mīhikiwta.

The New Commandment

³¹ Pu ñviy pam yámakmaqw, Jesus pañqawu: Pu' hapi nu' Sinot Tiat pas pavan himuniwtini; noqw God piw inuhpiy panhtini. ³² Noqw kurs God

inuhpiy hímuniwhte', pay soon pam tuwat qa nahpiy nuy pas pavan hihtatani; nihqe soon qa pay put panhtini. ³³ Itimu, nāt nu hihsavo umumum yantani. Noqw uma as nuy hepyani; noqw ura nu Jew-sinmuy amumi hin lavayhtiqe pay nu hapi piw pan umumi lavayhtini: Nuy haqaminiqw soon uma pañsoyani, ura nu kita. ³⁴ Nu umumi pūhut tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni; nu umumi hin unañway'taqat pan piw uma nānami unañway'yuñwni. ³⁵ Umuy nānami unañway'yuñqw pantaqat ahpip sinom sohsoyam uma inumi nánatuwnayaqat nanaptani.

*Jesus Predicts Peter's Denial
(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Lk 22.31-34)*

³⁶ Simon Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya um haqamii? Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay nuy haqaminiqw um kurs hin nāt inuñkni; nīkañw pay ason um soon qa inuñkni. ³⁷ Peter put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hinoqw nu soon pay pu' uñkni? Nu uñem iqatsiy táviniqey suhtaq'ewa. ³⁸ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Haw um inuñem uhqatsiy táviniqey suhtaq'ewa? Pas antsaa, pas antsa nu Úmi pañqawni: Pay ason pas um nuy qa tuwi'taqey pāyis pañqawhq pu' taqákowāko töqtini.

14

Jesus the Way to the Father

¹ Uma qa hin unañway'yuñwni, uma God aw tuptsiwni'yuñwa; uma piw inumi tuptsiwni'yuñwni. ² Inay kīyat ep yeyespi qaöwíewa, pi as qa pantaqw soon nu umuy qa āawnani. Nu umuñem qenitato. ³ Noqw

nu ahpiynen umuñem qenite', nu piw añqwni; nen umuy nāmi ökínani; noqw nuy háqamniqw uma piw pepyani. ⁴ Pu nuy haqaminiqw uma navoti'yuñwa; pu uma aqw pöhut tuwi'yuñwa. ⁵ Thomas put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um haqaminiqw itam qa navoti'yuñwa; noqw ya itam hin aqw pöhut tuwi'yuñwni. ⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Nu hapi God aqw pöhu, pu navoti pas antsanihqa, pu qatsi. Soon hak Inay awni, pas inuhpanen-saa. ⁷ Pi as uma nuy tuwi'yuñwe' soon uma Inay piw qa tuwi'yunwni; noqw yahpiy haqahpiy uma put tuwi'yuñwa; nihqé uma aw yórikya. ⁸ Noqw Philip put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, um Unay itamumi mahtaknaqw itam pañso uyiwaltotini. ⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pas as nu wūyavo umumum yantaqw, ya um nāto nuy qa tuwi'ta, Philip? Inumi yórikqa hapi Inay aw yori; noqw piw um nuy umumi Inay mahtaknaniqat inumi pañqawu. ¹⁰ Ya nu Inay amum sükanihqat um qa tuptsiwa? Soñawnen pi nu put epniqw pu pam inuhpee. Nu umumi hihta lavayhte', qa nāp nahpiy lavayhtiñwu; pi Ina inuhpe qátuhqa tumalat hintsaki. ¹¹ Nu Inay epniqw pu īna inuhpenihqat uma tütuptsiwani; hal kurs uma qa pantotinik, ñas'ew uma itumalay ahpiy inumi tütuptsiwani. ¹² Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Inumi tuptsiwhqa nuy hīhihta hintsakqat piw hintsakni, pu īit epnihqé pas pávanyaqat pam hintsakni, nu Inay awniniqw ñoviy'o. ¹³ Pu uma ituñwniy aw yankahkañw nāphihta ñoviy tūviñtotaqw, nu put panhtimantani; noqw Ina Tiy ahpiy pas pavan hímuniwhtini.

14 Uma ituñwniy aw yankahkañw nāphihta ñviy tūviñtotaqw nu put panhtimantani.

The Promise of the Holy Spirit

15 Kurs uma inumi unañway'yuñwe', itutavoy añ hinwisni. **16** Pu nu Inay aw nāwaknani, noqw piw pam sukw umumi unañwtavi'taqat umumi távini, it Qahováriwtaqat Hikwsita. Noqw pam umumum sutsep yante', **17** Umuy hihta pas antsanihqat tutuqaynani. Put hapi ima yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam kurs hin kwusuyani, puma put qa tuway'yuñqe ñviy'o, piw qa tuwi'yuñwa. Noqw uma pi put tuwi'yuñwa, pam umumum yantaqw ñviy'o, nihqe nāt pam umuh'unañwpeq qátuni. **18** Pay nu soon umuy nal'oyni; pay nu nāt piw añqw umumini. **19** Nāt hihsavoniqw pay yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam inumi qa yórikyani, níkañw uma inumi yórikyani. Pi nuy qatuqw ñviy piw uma yesni. **20** Noqw pep pu' uma nuy Inay epnihqat nanaptani; pu pan piw uma inuhpeyani, pu nu umuhpeni. **21** Itutavoy oyi'kañw añ hinmaqa hapi inumi unañway'tani; pu inumi unañway'taqat aw Ina unañway'tani; noqw nu put aw unañway'tani, nen aw namtaknani. **22** Noqw suhka Jesus aw nánatuwnaqa Judas yan mātsiwa. Qa pam momñwituy amumi Jesus mātavi. Noqw pam Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, ya hintaqw ñviy um itamumi namtaknat, yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy amumi qa namtaknani? **23** Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Pay inumi unañway'taqa soon ilavayiy qa añ hinmani; noqw Ina put aw unañway'tani; noqw itam put awnen unañwayat ep qátuni.

²⁴ Inumi qa unañway'taqa hapi soon ilavayiy añ hinmani. Noqw nu umumi lavayit yuaataqw pam qa inuhpiy'o, pam nuy añqw távihqat Inay ahpiy'o. ²⁵ Noqw nu nāt umumumnikāñw īit umumi yuaayku. ²⁶ Noqw nu pan Inay aw nāwaknaqw, pam umumi unañwtavi'taqat Qahováriwtaqat Hikwsit umumi tavini. Noqw pam umuy sohsok hihta tutuqaynani; nen nuy hihta umumi lavayhtiqaqat umuy sohsok ahoy u'nanani. ²⁷ Uma suyan unañway'yuñwni, nuy suyan unañway'taqat pan'i. Yep qatsit tunatyayat hinwisqam hakiy suyan unañway'taqat paysoq lavaytañwu; noqw nu qa panwat umumi yuaata. Uma qa hin unañway'yuñwni, piw umuh'unañwa qa tsawiniwyuñwni. ²⁸ Uma nanaptaqw ura nu umumi pañqawu: Nu ahpiynit piw añqw umumini. Pi uma inumi unañway'yuñwe' soon inumum qa hahlayhtotini, nu Inay awniqey pañqawhqat ep'e, pi Ina inuhpenihqe pas pávani. ²⁹ Noqw nāt hapi aw qa pituqw, pay nu añwu umuy ãawna, hisat aw pituqw uma tütuptsiwaniqat õviy'o. ³⁰ Yahpiy hapi nu pāpu soon pas umumi yuaatani, taq Nukpana, yep qatsit ep moñw'iwtaqa añq'ö, noqw pam qahaqam hihta ep inumi tuyqawi'ta. ³¹ Noqw Ina inumi hin tutaptaqw nu pan hinma. Noqw put pantaqat akw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam nu Inay aw unañway'taqat nanaptani. Huvam hoñvaa; itam yañqw ahpiyyani.

15

Jesus the Real Vine

¹ Nu hapi ovauyit pas antsanihqat anta, Noqw Ina hapi ūyi'taqa. ² Inuhpiy hohtakiwtaqa qa himuy'vaiñwuqat pam ayo túkuñwu; pu pölöy'vaiñwuqat pam papsiñwu, noqw pahsat pu pam wūhaq aniwnañwu. ³ Noqw uma hapi it lavayit nu umumi lavayhtiqt akw kwañw'e'way'iwyuñwa. ⁴ Uma inumi wiwyuñwni, noqw nu umumi wiwtani; soon ovauyit ahpiy hohtakiwtaqa nāp natsviy hihta himuy'vaiñwu, pas pam kopölvuy aw wiwte'sa hihta aniwnañwu; noqw pan hapi uma inumi qa wiwyuñwe', soon hihta aniwnayani. ⁵ Nu hapi ovauyi; noqw uma hapi ahpiy hohtakiwyuñqamu. Nu hakiy aw wiwtaqw pam inumi wiwte' a'nö himuy'vamantani; pi uma qa inutsviye', soon hihta apitolini. ⁶ Inumi qa wiwtaqa lakput hohtakiwtaqat an ayo tūviwñwu; noqw sinom put tsovalaye', qōhit aqw maspaye', put taqtsokyañwu. ⁷ Kurs uma inumi wiwyuñwe', piw ilavayiy umuh'unaiñwpeq pani'yuñwe', pep pu' uma hihta nānawakne', put öviy tūviñtotamantani; noqw pam umumi antsaniwmantani. ⁸ Uma a'nö aniwnaye', yan Inay pas pavan mātaktotani; pu piw yan uma pas antsa inumi nánatuwnayaqamyani. ⁹ Nu hapi pas Inay inumi hin unañway'taqat pan nu umumi unañway'ta; uma suan hinwisq nu umumi unañway'tani. ¹⁰ Uma itutavoy añ hinwisq pan nu umumi unañway'tani, pas nu Inay tutavoyat añ hinmaqw pam inumi unañway'taqat pan'i. ¹¹ Noqw uma pas hinhaqam hahlayhtotiniqat öviy nu umumi yan lavayhti; nu pas hinhaqam hahlayhtiqt pan'i. ¹² Noqw nu yan umumi

tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni, pas nuy hin umumi unañway'taqat pan'i. ¹³ Kurs hak tāqa kwatsmuy amuñem qatsiy tave' suyan pi pam pumuy amumi pas pavan unañway'taqe ñviy panhtini. Noqw qa hak put tāqat epnihqe pas pavan nuhtumi unariway'ta. ¹⁴ Uma nuy umumi hin tutaptaqat añ hinwise' ikwátsimyani. ¹⁵ Yahpiy hapi nu pāpu umuy qa tūwiktuhwantani, taq tūwiki moñwiy hihta hintsakq put qa navoti'tañwu. Nīkañw nu umuy ikwátsimyaqat pan túriwanta; pi nu Inay añqw hihta navotqey umuy sohsok ãawna. ¹⁶ Qa uma hapi nuy namorstota, pi nu hapi umuy namorstaqe umuy sinmuy tsovalayaniqat ñviy ayata; noqw tsovalniwyaqam qa hovalniwyani; noqw uma ituñwniy aw yankahkañw Inay aw hihta tūviñtotaqw pam umuy put máqamantani. ¹⁷ Nu umumi yan tutaptani: Uma nānami unañway'yuñwni.

The World's Hatred

¹⁸ Kurs yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam umumi qa suhtaq'ewyaqw pay ura puma inumi mohti qa suhtaq'ewyaqat uma u'ni'yuñwni. ¹⁹ Pi as uma yep qatsit tunatyayat añ hinwisq, pay put añ hinwisqam soon umuy qa hahlayyani; noqw uma pi yep qatsit tunatyayat qa añ hinwisq nu umuy put añqw namorsta; noqw ñviy yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam umumi qa suhtaq'ewya. ²⁰ Ura nu umumi lavayhtiqw uma put u'ni'yuñwni; pay tūwiki moñwiy epnihqe qa pavan pasniñwu; noqw kurs sinom nuy okiwsasne' soon umuy piw qa okiwsasnani; kurs ilavayiy añ hinwise' pay soon piw umuhlavayiy qa añ

hinwisni. ²¹ Níkañw pay uma isinomniqw ñviy puma umuy yan hintsatsnani, nuy añqw távihqat qa tuwi'yuñqe ñviy'o. ²² Pay nu pítuhqe pumuy amumi yuaaykuqw puma inumi qa tuptsiwyaqe qaanhtoti. Kurs puma ilavayiy qa nanapte' pay soon pas qaanhtotini. Nihqe pu' hapi puma kurs hihta akw qaanhtipuy tupkayani. ²³ Inumi qa suhtaq'ewnihqa hapi piw Inay aw qa suhtaq'ewa. ²⁴ Nu pumuy amutpik nihtiwhtaqat kātutmalat hinhti. Qa hak inuhpenihqe hihta kātumalta. Kurs puma itutmalay aw qa yórikye' pay soon pas qaanhtotini; noqw pi as puma put aw yórikyakahkañw inumi qa suhtaq'ewya, pu Inay piw aw'i. ²⁵ Ura pumuy tutuveniyamuy añ yan pey'ta: Nuy qa hinhtiqw puma inumi qa suhtaq'ewya, yan'i. Noqw puma hin pey'taqat anhtoti. ²⁶ Níkañw ason nu umumi unañwtavi'taqat Qahováriwtaqat Hikwsit Inay añqw ayataqw, pam hihta pas antsanihqat umuy tutuqaynat, nuy hákiyinhqat sinmuy ãawnani. ²⁷ Pu uma piw pas nāp hihta aw yórikyaqey tuawi'yuñwni, uma yayhniwhqat añqaqw inumum hinnumyaqe ñviy'o.

16

¹ Uma qa hin unañwtotiniqat ñviy nu umumi yan lavayhti. ² Nāt sinom hihta aw tōnawyūñqey añqw umuy ayo ipwayani; tis pi nāt ñviy puma umuy qöqyaniqat aw pítuni; noqw panhtiqa God eñem tumaltaqey wūwamantani. ³ Puma hapi Inay nuy enañ qa tuwi'yuñqe ñviy umuy panhtotini. ⁴ Níkañw ason hisat aw pituqw ura nu umuy añwu pay put ãawnaqat uma u'nayaniqw ñviy nu umumi

yan lavayhti, náwuspi nāt nu umumumnihqe ḫviy qa mohtihaq umumi īit yuaayku.

The Work of the Holy Spirit

⁵ Noqw pu' hapi nu Inay nuy añqw távihqat ahoy awni. Noqw uma qa haqawat nuy haqaminiqat tūviňta. ⁶ Noqw pay pi nu umumi īit lavayhtiqw ḫviy umuh'unaňwa pas qa hahlayhtoti. ⁷ Noqw pay nu umumi pas qaatsat pañqawni: Pas nuy ahpiyniniqw pam umuňem lomahintani; pi nuy qa ahpiyniqw umumi Unaňwtavi'taqa soon umumi pítuni, pi nu ahpiyen añqw put umumi tâvini. ⁸ Ason pam pite' yep qatsit tunatyayat aň hinwisqamuy qaanhtotiqat pumuy navotnani, pu hakiy hin suan hinmaqat pumuy māmatsnani, pu God sinmuy hin yukunaniqat amumi mahtaknani. ⁹ Pam pumuy inumi qa tuptsiwyaqe qaanhtotiqat pumuy navotnani. ¹⁰ Piw nuy suan hinmaqat pumuy māmatsnani, Inay awnihqat akw'a; noqw uma pāpu inumi qa yórikyani. ¹¹ Piw God sinmuy hin yukunaniqat amumi mahtaknani, pi pam yep qatsit aw moňwit pay eňem yúkuqe pas qahihtata. ¹² Nāt nu nihtiwhtaqt hihta umumi yuaaykuniqw, uma kurs hin nāt put sohsok ömahtotani. ¹³ Níkaňw ason i' Hikwsí pas antsanihqqa pite', pam sohsok antsanihqat umuy māmatstoynani; pam qa nāp nahtpiyinHQAT yuaataniquee. Pam hihta navote' put yuaaykumantani, pu pam hīhihta nātoyaniqat umuy āwintani. ¹⁴ Ason pam nuy pas pavan hihtatani, pi pam itutuqayhpiy ömahtat, put umuy āwintani. ¹⁵ Inay tutuqayhpiat sohsoy piw

itutuqayhpi, paniqw ḍviy nu pañqawu: Pam ason itutuqayhpiy ömahtat, put umuy āwintani.

Sadness and Gladness

¹⁶ Nāt hihsavoniqw pay uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yórikyani, nu Inay awniniqw ḍviy'o. ¹⁷ Pahsat pu put aw nánatuwnayaqam haqawat nānami pañqaqwa: Ya sen pam hihta itamumi lavayhtiqe pañqawu: Nāt hihsavoniqw pay uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yórikyani, pu Nu Inay awniniqw ḍviy'o, kita? ¹⁸ Noqw ḍviy puma pañqaqwa: Ya sen pam hihta pañqawhiqe Hihsavoniq'ö, kita? Itam hihta pañqawhqt aw māmatsya. ¹⁹ Noqw puma as put tūvintotaniqey nānawaknaqw Jesus navoti'taqe amumi pañqawu: Ya nu umumi Pay hihsavoniqw uma inumi qa yórikyani, pu piw pay hihsavoniqw uma inumi yórikyani, kítahqt uma nātuvinlalwa? ²⁰ Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Nāt uma tsaykitani, pu pas hihta ep qahahlayhtotiqey pan hiñqaqwani; noqw tuwat yep qatsit tunatyayat ań hinwisqam hahlayyani, noqw úmawat qahahlayyani; níkańw pay umuhqahahlayhpi hahlayhpiniwhtini. ²¹ Wuhti tihtatutuyne' qahahlayñwu, tuwaniyat aw pítuñwuniqw ḍviy'o; níkańw ason pam tihte' pahsat kānavotpiy pāpu qa u'ni'tańwu, sino tūwaqatsit aw tihtiwhq put ep hahlayñwunihqe ḍviy'o. ²² Noqw pan uma qahahlayyani; níkańw pay nu nāt piw umumi pohtani, noqw umuh'unaña wa hahlayhtotini, pu umuhhahlayhpiy soon himu sohtapnani. ²³ Pu hisat aw pituqw uma soon pāpu nuy hihta

tūviñlawni. Pas antsaa, pas antsa nu umumi pañqawni: Uma ituñwniy aw yankahkañw Inay aw nāp hihta õviy tūviñtotaqw pam umuy put máqamantani. ²⁴ Yuk pahsavo hapi uma qa hisat nāt ituñwniy aw yankahkañw hihta õviy tūviñtota. Uma aw tūviñtote' ömahtotani, nen pas hinhaqam hahlayhtotini.

Victory over the World

²⁵ Yan nu pay tupkiwtaqat umumi yuaayku; ason hisat aw pituqw pep pu' nu soon pāpu ilavaiiy tupkitat, umuy Inay pas suyan āawnani. ²⁶ Ason pep pu' uma ituñwniy aw yankahkañw hihta õviy tūviñlalwani. Noqw nu umuñem Inay aw tūviñtaniqey hapi qa pañqawu; ²⁷ Pi Ina pas nāp umumi unañway'taqw õviy'o, ispi uma inumi unañway'yuñq'ö, nihqe nu God añqw pítuhqat uma tūtuptsiwa. ²⁸ Nu Inay añqw yámakqe, tūwaqatsit aw pitu; nit pu' nu tūwaqatsit mātapt, Inay awni. ²⁹ Noqw put aw nánatuwnayaqam put aw pañqaqwa: Meh, pu' hapi um pas suyan yuaaykuqe, pāpu qa sómokit lavayhti. ³⁰ Pu' hapi itam un sohsok hihta navoti'taqat tūtuptsiwa; noqw soon kurs pas hak sōwu hihta tūviñlawni. It akw pu' itam un God añqw pítuhqat tūtuptsiwa. ³¹ Noqw Jesus lavayhtiqe pumuy amumi pañqawu: Ya uma pu' tūtuptsiwa? ³² Meh, aw hapi pituto, híkis pay aw pitsíwta, uma tatslake', nanāp umuhkiy añhqe nankwuse', nuy nalmatapyaniqat aw'i. Níkañw pay nu qa nälala, pi Ina inumuma. ³³ Uma inuhpe kwak-whaiwyuñwniqat õviy nu umumi yan lavayhti. Uma tūwaqatsit ep kānanvotyani; níkañw pay uma su'qawyuñwni, nu hapi yep qatsit áñwuta.

17*Jesus Prays for His Disciples*

¹ Yan Jesus lavayhtit, ūmiq tātayht, pañqawu: Inaa, aw hapi pitu; um Uhtiy pas hímunihqat pan nuhtumi mātaktani, noqw Uhti tuwat uñ pan mātaktani. ² Pi um Uhtiy sohsokmuy sinmuy amumi öqalat maqa, nihqe hakimuy hihsa'nihqamuy put aw noaqw, pam qatsit qaso'taqat amumi nōaniqat um pan put eñem yuku. ³ Noqw hak uñ pas suhka antsa God-nihqat tuwi'te' pu Jesus Christ uhpiy taviwhqat piw tuwi'te' qatsit qaso'taqat himuy'vani. ⁴ Nu tūwaqatsit ep uñ pas hímunihqat nuhtumi mātakta; um nuy hihta tumalat ayataqat hapi nu yuku. ⁵ Noqw taay, Inaa, ura tūwaqatsit nāt qa háqamniqw nu úmumnihqe lolmat tālawñwat pitsáñway'ta. Noqw ūviy nu ûmi pituqw um piw pan nuy lomavitsaiñtoynan. ⁶ Um sinmuy amuñaqw hakimuy inumi noaqw nu uñ hákiynihqat pumuy áawna; puma as úhimumyaqw um pumuy inumi noa, noqw puma uhlavayiy añ hinwisa. ⁷ Nihqe um hihta inumi noaqw pam sohsoy ūñaqwnihqat puma nanapta. ⁸ Pi um it lavayit inumi mātapq nu amumi put mātavi; noqw puma put ömahtota, nihqe nu ūñaqw yámakqat pas suyan nanaptaqe pay um pas nuy añqw távihqat tūtuptsiwa. ⁹ Nu pumuy amuñem okiw nāwakinta; nu yep qatsit tunatyayat añ hinwisqamuy qa pumuy amuñem nāwakinta; um hakimuy inumi noaqw nu pumuy amuñem nāwakinta, puma uhsinomniqw ūviy'o. ¹⁰ Noqw sohsoyam isinom uhsinomu, pu sohsoyam uhsinom isinomu, noqw

nu amuhpiy pas hímuniwhti. ¹¹ Noqw nu hapi pāpu qa tūwaqatsit ep hinnuma, noqw ima nāt tūwaqatsit epya; noqw nu yañqw ūmii. Qahováriwhpu Inaa, um hakimuy inumi nóahqey pumuy pas nāp uhtuñwniy öqalayat akw oyi'tani, noqw puma sūkayani, itamuni. ¹² Nu nāt tūwaqatsit ep pumuy amumum hinnumqe uhtuñwniy añ pumuy oyi'ta; um hakimuy inumi noaqw nu pumuy pās oyi'taqw qa himuwa haqami hiniwhti, pay i' súlawhtiniqey namorstiwhqa-saa, hin pey'taqat anhtiniqat öviy'o. ¹³ Noqw nu yahsatniqw yañqw ūmii, nihqe okiw pas pay imuy unañwpeq ihahlayhpiy aniwni'yuñwniqat öviy nu tūwaqatsit ep yan hiñqawlawu. ¹⁴ Nu amumi uhlavayiy mātavi, noqw yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam pumuy amumi qa suhtaq'ewya, puma qa yep sinoiwyuñqw öviy'o, nuy qa pep sinoiwtaqat pan'i. ¹⁵ Um as tūwaqatsit añqw pumuy ipwaniqat nu qa pan ūmi tūviñlawu, um qalolmat añqw okiw pumuy ayo oyi'taniqat pan'i. ¹⁶ Puma inún qa yep qatsit ep sinoiwyuñwa. ¹⁷ Um uhlavayiy pas antsanihqat akw pumuy nēñem qenivo öyani; uhlavayi pas antsa. ¹⁸ Um nuy sinmuy amumi tavi, noqw öviy pay hapi nu piw pan nuhtumi pumuy ayata. ¹⁹ Nihqe nu pumuy tunatyawkañw qenivo nātavi, puma as pas antsa piw qenivo oyiwyuñwniqat öviy'o. ²⁰ Pu nu qa ímuy-sa amuñem tūviñlawu, nāt hakim pumuy lavayiyamuy ahpiy inumi tūtuptsiwaniqamuy amuñem pīwu. ²¹ Okiw as puma sohsoyam sūkayaniqat nu tūviñlawu, um Ina inuhpeniqw pu nu uhpenihqat pan piw itamuuhpe sūkayaniqata; noqw pep pu' tūwaqatsit ep sinom

um nuy añqw távihqat tūtuptsiwani. ²² Noqw um hin nuy kaptci'taqw pan piw nuy pumuy kaptci'ta, puma itamun sūkayaniqat òviy'o. ²³ Nu pumuy amuhpeniqw pu um inuhpee, noqw puma itamuhpe pās pasiwyuñwni, noqw sinom nanaptaqw um nuy añqw tavi, nihqe pas hin inumi unañway'taqey pan piw amumi unañway'ta. ²⁴ Inaa, um imuy hakimuy nuy maqaqw puma as nuy háqamnihqat pep inumumyaniqat nu nāwakna, nen it lolmat tālawñwat um nuy máqahqat puma aw tayyuñwni, pi um nāt tūwaqatsit qa yukiwhq pay pepeq inumi unañway'ta. ²⁵ Súantaqa Inaa, yep qatsit tunatyayat añ hinwisqam uñ qa tuwi'yuñwa, noqw nu uñ tuwi'ta, noqw ima hapi um nuy añqw távihqat navoti'yuñwa. ²⁶ Noqw nu hapi uñ pumuy āawna. Noqw okiw as um inumi hin unañway'taqw pan hapi pumuy nānami unañway'yuñwniqat òviy nu soon nāt qa uñ pumuy āwintani. Nen nu pas antsa amuhpe yantani.

18

The Arrest of Jesus

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Lk 22.47-53)

¹ Yan Jesus lavayhtit put aw nánatuwnayaqamuy tsamkañw pahpiy nakwsuqw, puma haqe' sika Cedron yan mātsiwhqat yupqöymi nöñ;a; noqw pam haqami olive qölmi pítuhqe, put aw nánatuwnayaqamuy amumum pañso paki. ² Noqw put momiñwituy amumi mātapqa Judas piw put háqamnihqat tuwi'ta, Jesus put aw nánatuwnayaqamuy tsamkañw qa sūs pañsoniñwuniqw òviy'o. ³ Noqw God awwat

mohpeq mom̄iwit Pharisee-sinmuy amumum tuwalan'a'yatuy hoñvia'yatuy enañ Judas aw mātavi; noqw puma wihqöhi'wiskaiñw, kopitsoki'wiskaiñw, tunipi'wiskahkañw put amum pañsoya. ⁴ Noqw ñviy Jesus hin hintsaniwñiqey sohsok navoti'taqe amumi nakwsuhqe pañqawu: Ya uma hakiy hepnumya? ⁵ Noqw puma lavayhtotiqe aw pañqaqwa: Itam hakiy Nazareth añqw tāqa Jesus hepnumya. Noqw Jesus amumi pañqawu: Nu' pam'i. Noqw Judas amumi put mātapqa pumuy amumum wunu. ⁶ Noqw pam panis pamnihqey amumi pañqawhq pahsat pay puma áhoywat hohyokat, tutskwami patañmunumunhti. ⁷ Pahsat pu piw pam pumuy tūviñtaqe amumi pañqawu: Ya uma hakiy hepnumya? Noqw puma pañqaqwa: Itam hakiy Nazareth añqw tāqat Jesus hepnumya. ⁸ Jesus lavayhtiqe pañqawu: Pay pi nu pamnihqey umumi pañqawu; noqw ñviy kurs uma nuy hepnumye', uma imuy mātapyani. ⁹ Ura pam hiñqawhq put anhtiniqw ñviy'o, ura pam pañqawu: Imuy hakimuy um inumi noaqw nu qa hihtawat kwahi, it'a. ¹⁰ Pahsat pu Simon Peter sipwuvahpi'taqe put hóroknat, God awwat mohpeq moñwit tūwkiyat wuvahiqe, putvaqw naqvuyat ayo tuku. Noqw i' hak tūwki Malchus yan mātsiwa. ¹¹ Pahsat pu Jesus Peter aw pañqawu: Uhsipwuvahpiy tukpuyat aqw pánaa. Ina inuñem okiwsanhpit kuyapkuyhq pay nu soon qa put hikwni.

Jesus before Annas

¹² Pahsat pu sohsoyam tuwalan'a'yam-niqw pu moñwíam, hoñviaymuyatuy amumum Jesus ñuayaqe

put somya; ¹³ Nit mohti Annas aw put wikya, pam pi Caiphas möönañwuy'ta; noqw Caiphas put yahsañwuy ep God awwat mohpeq moñw'iwta. ¹⁴ I' Caiphas hapi ura Jew-sinmuy amumi pañqawu pay ura hak sūka sinmuy amuñem mokq pam ñas'ewniqata.

Peter Denies Jesus

(Mt 26.69-70; Mr 14.66-68; Lk 22.55-57)

¹⁵ Noqw Simon Peter Jesus ańki, pu suhka put aw nánatuwnaqa; pamwat God awwat mohpeq moñwit tuwi'ta; nihqe pam Jesus amum God awwat mohpeq moñwit kíyat aw paki. ¹⁶ Noqw Peter pay hötsíwat ihpaq wunu. Noqw pahsat pu suhka Jesus aw nánatuwnaqa God awwat mohpeq moñwit tuwi'taqa yámakqe, hötsíwat aw tunatyawtaqat mānat aw yuaaykuqe Peter pana. ¹⁷ Pahsat pu māna hötsíwat aw tunatyawtaqa Peter aw pañqawu: Ya qa um piw it tāqat aw nánatuwnaqa? Noqw pam pañqawu: Qae. ¹⁸ Noqw iyohooniqw, öviy tūtuwikt hoñvia'yatuy amumum tövumsit hovelyelayaqe aw hoñkahkañw nāmukintota. Noqw Peter pumuy amumum aw wunuwkañw nāmukinta.

The High Priest Questions Jesus

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Lk 22.66-71)

¹⁹ Pahsat pu God awwat mohpeq moñwi Jesus tūviňtaqe put aw nánatuwnayaqam hákimyaqat put tūviňta, pu hihta pam pumuy tutuqaynaqata. ²⁰ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Nu nuhtumi susmataq yuaata. Nu tsotsvalkive sutsep tutuqayna, pu God kíyat ep'e, pañso Jew-sinom sutsep tsotsvalya; nu qa hihta

nanauyve lavayhti. ²¹ Noqw um hinoqw nuy tūviñlawu? Nu hihta yuaaykuqat um inumi tūqayyuñqamuy tūviñtanikañwo; meh, puma nuy hiñqawhq navoti'yuñwa. ²² Noqw yan pam lavayhtiqw, pu suhka hoñiaya put aqlap wúnuhqa mapqölöy akw Jesus wuvahtha, pañqawkañwo: Ya um hinoqw God awwat mohpeq moñwit aw panhaqam hiñqawu? ²³ Noqw Jesus put aw pañqawu: Pay pi kurs nuy qalolmat lavayhtiqw um put pañqawni; kurs pay nuy súañqawhq ya um hinoqw nuy wuvahtha? ²⁴ Noqw Annas put somt, God awwat mohpeq moñwit Caiphas aw hōna.

Peter Denies Jesus again

(Mt 26.71-75; Mr 14.69-72; Lk 22.58-62)

²⁵ Noqw Simon Peter pep wunuwkañw nāmukinta; noqw haqawat pep hoñqam put aw pañqaqwa: Ya qa um piw put aw nānatuwnaqa? Noqw pam qa nakwhaqe pañqawu: Qae. ²⁶ Noqw haqawa God awwat mohpeq moñwit tūwikiat Peter aw pañqawu: Puyaw qa um oliveqölpe put áumunniqw nu ûmi qa tātayi? Pam hapi Malchus añqwvi, it hakiy naqvuyat Peter ayo tukuqw put'a. ²⁷ Pahsat pu Peter piw nāt qa nakwha, noqw pahsat pay taqakowako töqtí.

Jesus before Pilate

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Lk 23.1-5)

²⁸ Pahsat pu puma Caiphas añqw Jesus haqami Rome añqw moñwit kīyat aw wikya; noqw súitsi; noqw puma pay moñwkimi qa yuña, taq ka Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat añqw nōnösaniqey qa hu'waniwyani. ²⁹ Pahsat pu

Rome añqw moñwi Pilate yan mātsiwhqa yámakqe amumi pañqawu: Ya uma hihta it nēveltotoynaya? ³⁰ Noqw puma lavayhtiqe aw pañqaqwa: Pay pi as i' tāqa qa nukpananiqw soon itam ūmi put wikvayani. ³¹ Pahsat pu Pilate amumi pañqawu: Pay pi uma put wikye' umumi hin tutavot an put yukunayani, kita. Noqw òviy Jew-sinom put aw pañqaqwa: Itam hakiy nīnayaniqey mewniwta. ³² Ura Jesus hin mokniqey lavayhtiqat anhtiniqw òviy puma pañqaqwa. ³³ Pahsat pu Pilate piw pavasiwhkimi pakit, Jesus wáñwayhqé aw pañqawu: Ya um Jew-sinmuy moñwiamu? ³⁴ Noqw Jesus lavayhtiqe put aw pañqawu: Ya pay um pas nāp it lavayhti? sen pay hakim nuy pamnihqat uñ āawnaya? ³⁵ Noqw Pilate lavayhtiqe aw pañqawu: Ya nu Jew-sino? Pi nāp uhsinom God awwat mohpeq momñwituy amumum uñ inumi mātapyä. Ya um hihta hinhti? ³⁶ Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay imoñwtunatyä qa yep qatsit ahpiy'o, pi as imoñwtunatyä it qatsit ahpiyniqw soon itumal'a'yam as qa rohomhtotini; noqw nu Jew-sinmuy amumi qa noiwni; noqw pi imoñwtunatyä qa yañq'ö. ³⁷ Noqw òviy Pilate put aw pañqawu: Noqw um moñwi? Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Um súañqawu. Pi nu yanicw tihtiwa; nihqe nu it hihta pas antsanihqat tuawi'taniqe òviy tūwaqatsit aw pitu. Pas antsanihqat añ hinwisqam sohsoyam itönay nanaptañwu. ³⁸ Noqw Pilate put aw pañqawu: Ya himu pas antsaa?

*Jesus Sentenced to Death
(Mt 27.15-31; Mr 15.6-20; Lk 23.13-25)*

Pam kitat, piw Jew-sinmuy amumi yámakqe, amumi pañqawu: Pas nu qa haqam qaanhtiqat put aw tuwa. ³⁹ Noqw pay pi Amutsva Yūmosanihqat ep nōviwhqat aw pituqw nu hakiy umumi mātapmantaniqat uma pan tuwi'yuñwa. Noqw nu Jew-sinmuy moñwíyamuy umumi mātapniqat uma nānawakna? ⁴⁰ Pahsat pu puma sohsoyam piw nāt sáakmaqe pañqaqwa: Qa i'ni, Barabbasni. Noqw i' Barabbas pi hihta tūnawhkilawu.

19

¹ Pahsat pu Pilate solāwamuy pan ayatacqw puma Jesus haqami wikyaqe wuvahpit akw put qa sūs wuvahtota. ² Pahsat pu puma hihta kütay'taqat kwitetotqaqe put wiłkat yukuyat put Jesus qötösomtoynaya, nit pu hihta palasakwat usimnit put usihtoynayaqe, ³ Aw pañqaqwa: Öqawmañwu, Jew-sinmuy moñwíamu! Pu puma may akw wuvalalwa. ⁴ Pu öviy Pilate piw yámakqe sinmuy amumi pañqawu: Meh, nu hapi qa haqam qaantaqat it aw túwahqe umuy navotnaniqey öviy nu umumi put hórokna. ⁵ Pahsat pu Jesus kütat akw qötösomiwkañw palasakwat usimnit uskañw pañqw yama. Noqw Pilate umumi pañqawu: Taa, yep tāqa. ⁶ Noqw öviy God awwat mohpeq momñwit hoñvia'yatuy amumum put aw yórikyaque sáakmaqe pañqaqwa: Nahoylehtsit aw müaa! Nahoylehtsit aw müaa! Noqw Pilate amumi pañqawu: Uma pi wikye' put nahoylehtsit aw muayani, nu pi qa hihta qaantaqat put aw tuwa. ⁷ Noqw Jew-sinom lavayhtotiqe pañqaqwa: Itam hihta ep yukuyamantaniqe tutavot pasiwyuñwa;

noqw itahtutavoyniqw pi soon pam qa mokni, pam God Tíatnihqey pañqawhqe ūviy'o. ⁸ Noqw ūviy Pilate pan lavayit navotqe pu' pas maqasti. ⁹ Nihqe pavasiwhkimi piw pákihqe Jesus aw pañqawu: Ya um hak háqaqö? Noqw Jesus aw qa hiñqawu. ¹⁰ Pahsat pu Pilate put aw pañqawu: Noqw ya um inumi qa hinwat lavayhtini? Nu un mātapniqey, sen nahoylehtsit aw muiwniqat uñiem yúkuniqey aw öqalat pasiwtá. Ya um qa it navoti'ta? ¹¹ Noqw Jesus lavayhtiqe aw pañqawu: Pay as öqalat qa ūnaqw ūmi noiwhq soon um inumi öqalani. Pantaqw ūviy i' hak nuy ūmi mātapqa uhpenihqe pas wukoqaanhti. ¹² Pahpiy pu Pilate as put mātapniqey tunatyalti; noqw Jew-sinom sáakmaqe pañqaqwa: Um it tāqat mātave' pay Caesar qa kwātsiatni, hak haqam nāmoñwlawhqa pan Caesar aqw hiñqawñwu. ¹³ Noqw ūviy Pilate it navotqe Jesus wikkañw ihpo yama, nit pu haqam Owaqantupha yan túñwantihqat ep moñw'atsvewat ep qatuptu, haqam Hebrew-sinmuy amuhkwanihqe Gabatha yan mātsiwhqat ep'e. ¹⁴ Noqw Amutsava Yūmosanihqat ep nōviwniqat totokay'yuñwa, noqw tāwanasavehaqamo. Noqw Pilate Jew-sinmuy amumi pañqawu: Taay, yep umuhmoñwi! ¹⁵ Noqw puma sáakmaqe pañqaqwa: Tūvaay, tūvaay! Nahoylehtsit aw müaay! Noqw Pilate amumi pañqawu: Noqw ya nu umuhmoñwi nahoylehtsit aw muiwniqat eñem yúkuni? Noqw God awwat mohpeq momñwit pañqaqwa: Itam qa hakiy moñwí'yuñwa, pas Caesar-saa.

*Jesus Nailed to the Cross
(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Lk 23.26-43)*

16 Pahsat pu puma put naholehtsit aw muayaniqat öviy pam amumi put mātavi; noqw puma nūayaqe ahpuy wikya. **17** Noqw pam naholehtsiy īkwiwkañw haqami Masqötvihkā yan túñwantihqat aw'i; pam Hebrew-sinmuy amuhkwa Golgotha yan túñwantia. **18** Pep pu' puma hakimuy lōqmuy put enañ naholehtsit aw muaya, nan'ikaqee, noqw Jesus amuhtsavee. **19** Noqw pam hak hímunihqat Pilate pēnaqe naholehtsit atsve mua; noqw yan pey'ta: JESUS NAZARETH AÑQWNIHQQA JEW-SINMUY MOÑWIAMU. **20** Noqw Jesus haqam naholehtsit aw muiwhq pam kīñaqw qa yāpo; noqw öviy kaysiwhqam Jew-sinom it atsva yan pey'taqat añ tunwáya. Noqw pam Hebrew-sinmuy amuhkwa pey'ta, pu Greek-sinmuyu, pu Latin-sinmuyu. **21** Pahsat pu Jew-sinmuy amuñaqw God awwat mohpeq momñwit Pilate aw pañqaqwa: Jew-sinmuy moñwíamnihqey pam kítahqat um pēnani. **22** Noqw Pilate lavayhtiqe pañqawu: Pay pi nu hin pēnaqw pay pi pantani. **23** Pahsat pu solāwam Jesus naholehtsit aw muayaqe yuwsiyat nälövo o'yaqe nāhuyva; noqw ahtöqö'napnaat qa tūhiwtaqe ahsupoq pöqniwta. **24** Noqw öviy puma nānami pañqaqwa: Itam qa tsikayat, put öviy nanavö'yani, mātaqpi hak putni, kitota. Yan puma tutuvenit antsanhtota, ura pan pey'ta: Puma iyuwsiy nāhuyvayaqe inapnay öviy nanavö'ya. Noqw öviy solāwam panhtoti. **25** Noqw pep Jesus

nahoylehtsiyat aqlap put yuat wunuwta, pu yuyat tupkoat Mary, hakiy Cleopas nōmaata, noqw pu Mary Magdalene. ²⁶ Noqw Jesus yuy tuwa, pu put aw nānatuwnaqat pas aw unaiñway pep wúnuwtaqata, nihqe yuy aw pañqawu: Wuhti, ayam uhtii. ²⁷ Pahsat pu pam put aw nānatuwnaqat aw pañqawu: Ayam úñuu. Noqw pahpiy put aw nānatuwnaqat put kiy aw wīki.

The Death of Jesus

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Lk 23.44-49)

²⁸ Yantaqat atsva pu' Jesus tumalay pay sohsok yúkuhqe navoti'taqe pañqawu: Nu pānaqmoki, kita, hin pey'taqat antaniqw òviy'o. ²⁹ Noqw pep tsaqaptat añqw ovavalta a'nö sika kūyiwtä; noqw puma hihta sóyatkat put aqw móroknayat, pu himu hisop yan mātsiwhqat kohoyat epeq söñayat put moami Itaya. ³⁰ Pu òviy Jesus ovavalat añ yúkuhqe pañqawu: Yukilti, kitat yókoltit sohsok hikwsu.

Jesus' Side Pierced

³¹ Noqw ép nasuñwintalöñnit pas kaptstiwhqat ep totokay'yuñwa. Noqw pumuy tokoam nāt nasuñwintalöñnit ep nahoylehtsit añ hāyiwyuñwiqat ima Jew-sinom qa nānawakna. Noqw òviy puma Pilate awyaqe aw pañqaqwa: Um as solāwamuy ayataqw, puma hokayamuy qöqhitote' pumuy haqami hintsatsnani. ³² Pahsat pu òviy solāwam ökihqe mohti'maqat-nikañw pu mitwat put amum nahoylehtsit aw multiqat pumuy lõvaq hokayamuy qöqhitota. ³³ Nit puma Jesus aw ökiqw pay kurs pam mōki, noqw òviy pay puma put hokayat qa qóhiknaya. ³⁴ Níkañw suhka

solāwa lansay akw put suyvaqewat söhkwiknaqw pahsat ańqw uńwa kūyit enań munva. ³⁵ Noqw nu hapi it aw yori, nihqe hihta navoti'taqey pas suyan tuawi'ta; nu qa atsálawu, noqw uma kurs hin qa tūtuptsiwani. ³⁶ Hin pey'taqat hapi anhtiniqw öviy īi yaniwhati, ura yan pey'ta: Qa himuwa put öqaat qöhikiwni, yan'i. ³⁷ Pu piw sutske' yan pey'ta: Puma hakiy söhkwiknayaqey aw yórikyani, yan'i.

*The Burial of Jesus
(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Lk 23.50-56)*

³⁸ Yantaqat atsva pu' hak tāqa Aramatheat ańqwnihqa Joseph yan mātsiwhqa Pilate awnihqe Jesus tokoyat haqami hintsanniqey put aw maqaptsi'ta; noqw Pilate put hu'wa. Noqw öviy pam pítuhqe Jesus tokoyat haqami yawma. Pam hak as nuhtum Jesus aw tuptsiwa; nīkańw Jew-sinmuy mamqasqe öviy qa hakiy put āawna. ³⁹ Noqw pu piw Nicodemus hihta myrrh aloes enań namiqwriwtaqat tsivót-sikip sunat pututuwanit pahsa'haqam kimakańw ep pitu. Ura pam hak mohtihaqam míhikiwtaqw Jesus aw pitu. ⁴⁰ Pu öviy puma Jesus tokoyat haqami távihqe kwańwáhovaqtuqat tōsit atsva put siwuwykinat tsatsákwmötsaput linen yan mātsiwhqat akw put mokahta, hin Jew-sinom hakiy masyuwsinayańwuqat pan'i. ⁴¹ Noqw pam haqam nahoylehtsit ep mültiqat ep himuqölö; noqw pep puhutuamtuhüsö; noqw nāt pas qa hak hisat pańsoq taviwa. ⁴² Noqw Jew-sinom totokay'yuńqw öviy puma pep Jesus tavi, pam tuamtuhüsö áhayhpniqw öviy'o.

20

*The Empty Tomb
(Mt 28.1-8; Mr 16.1-8; Lk 24.1-12)*

¹ Noqw Sundayt aw pituqw, suits talavay nāt qa talq, Mary Magdalene tūamit aw'i; noqw kurs owa tūamit aqw ūtsiwtawuqa ayo taviwa. ² Pahsat pu pam wáríkqe, Simon Peter-nit pu nuy, Jesus aw unañwayat yan túriwantiwhqat, itamumi pañqawu: Taq kurs Tutuyqawhqat tūamit añqw hóroknaya; nihqe haqami pi put hintsatsna. ³ Pu öviy nu Peter amum tūamit aqw wari. ⁴ Noqw nu Peter ehpe-qtaqe pay mohti pañso pitu. ⁵ Nihqe nu motoltiqe ahpamiq tātayhqe tsatsákmötsaput ep oyiqw tuwa; níkañw pay nu qa aqw paki. ⁶ Pahsat pu Simon Peter inunk pitu; nihqe tūamit aqw pákihqe, tsatsákmötsaput ep oyaqw tuwa. ⁷ Pu höhönpí put qötöyat akw as mōkiwtaqa pay tsatsákmötsaput qa enañ qatskañw pay nāla suphaqam qātsi. ⁸ Pahsat pu nu tuwat aqw paki, nihqe nu yórikqe tuptsiwa. ⁹ Pam mokiwuy añqw pas soon ahoy qa tātayniqat pan pey'taqat nāt itam qa mātsi'yuñqe öviy'o. ¹⁰ Pahsat pu itam ahoy pañqw nima.

*Jesus Appears to Mary Magdalene
(Mt 28.9-10; Mr 16.9-11)*

¹¹ Noqw Mary tūamit ihpaq wunuwkañw okiw pakmumuya; nihqe öviy pam pan hiñqawkañw, motoltit, tūamit aqw yori; ¹² Nihqe hakimuy lōqmuy hoñviayatuy qōtsat yuwsı'taqamuy pepeq qatuqw tuwa, haqe' Jesus tokoat as qatsqat pep suhka qötöveniqw, pu suhka kukveq'a. ¹³ Noqw

puma hakim put aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw pakmumuya? Noqw pam amumi pañqawu: Ispi kurs puma Itutuyqawhqaq haqami hintsatsnaqe, haqam put taviyaqw nu qa navoti'taqe ūviy'o. ¹⁴ Yan pam hiñqawht, ahoy namtökkañw Jesus pep wunuqw tuwa; nit pam Jesus-niqw qa māmatsi. ¹⁵ Noqw Jesus put aw pañqawu: Wuhti, ya um hinoqw pakmumuya? Ya um hakiy hepnuma? Noqw pay pam ūxit tumalay'taqanihqat pam wūwahqe aw pañqawu: Tāqa, kurs um put haqami hintsane', um haqam put távihqey nuy āawnani; noqw nu haqami hintsanni. ¹⁶ Noqw Jesus put aw pañqawu: Mary. Noqw pam aw namtökt, put aw pañqawu: Rabboni, kita. (Pam Tütutuqaynaqa i'nihqe pam'i.) ¹⁷ Jesus put aw pañqawu: Um nuy qa nūn'ani, taq nu nāt Inay aw qa wūvi. Um itupkomuy amuminen amumi pañqawni: Nu God Inay aw wupni, pu pay pam piw Umunaa, pu Umuhtutuyqawhqa. ¹⁸ Noqw Mary Magdalene Tutuyqawhqaq aw yórikqey put aw nánatuwnayaqamuy amumi tūawva, pu pam yan put aw lavayhtiqa.

*Jesus Appears to His Disciples
(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Lk 24.36-49)*

¹⁹ Noqw ép Sundayt ep tapkiqw put aw nánatuwnayaqam haqam tsovawtaqe, okiw Jew-sinmuy mamqasyaqe ūviy hötsíwhpa' uhtsi'yuñqw, Jesus pítuhqe, amuhsonve wunuwkañw pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwni. ²⁰ Yan pam lavayhit, tokoy haqami söhkwiknayaqat pumuy amumi mahtakna may énaña. Noqw put aw nánatuwnayaqam

Tutuyqawhqat aw yórikyaqe hahlayhtoti. ²¹ Pahsat pu Jesus piw amumi pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwni. Nu hapi hin Inay nuy ayataqat pan piw tuwat umuy añqe' ayata. ²² Yan pam lavayhtit, amumi hikwsut pañqawu: Huvam Qahováriwtaqat Hikwsit kwusuya. ²³ Uma hakiy qaanhtipuyat ayo yukuyaqw pam ayo yukiñwu; pu uma hakiy qaanhtipuyat qa ayo yukiñniqat pañqaqwaqw pam qa ayo yukiñniw.

Jesus and Thomas

²⁴ Noqw imuy pakwt lõq sihkay'taqamuy amuñaqw hak Thomas, Didimus yan túñwantiwqha, qa amumumniqw Jesus pitu. ²⁵ Noqw òviy mímawat Jesus aw nánatuwnayaqam put aw pañqaqwa: Itam Tutuyqawhqat aw yórikya. Noqw pam amumi pañqawu: Pas nu māyat ep muahpit akw pey'vaqat aw qa yórikkañw pu imalatsiy akw put aw qa hintsankañw, pu put tokoyat haqam söhkwiknayaqat aqw imay qa pane' soon tuptsiwni. ²⁶ Noqw ahpip nanalsikis talq put aw nánatuwnayaqam piw haqam ahpave tsovawta, noqw Thomas pumuy amumuma. Noqw hösíwa uhtsiwtaqw Jesus pítuhqe amuhsonve wunukañw pañqawu: Uma kwakwhat unañway'yuñwni. ²⁷ Pahsat pu pam Thomas aw pañqawu: Kurs uhmalatsiy aqw pew hintsanaa, pu imay aw yórikuu; pu pew māvuyalte', itokoy haqam söhkwiknayaqat aqw uhmay pánaa, nit um pāpu qapēvewnat tuptsiwni'tani. ²⁸ Noqw Thomas put aw pañqawu: God, Itutuyqawhqa. ²⁹ Noqw Jesus put aw pañqawu: Thomas, paysoq pi um

inumi yórikqe ḥviy tuptsiwa; inumi qa yórikyat tūtuptsiwaqam pas hihlayhpit epyani.

The Purpose of this Book

³⁰ Noqw Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumunikañw pas qa tsa' kātatayhpit hihta tuawi'taqat tumalta; noqw pāvam qa sohsoy it tutuvenit añ pey'ta. ³¹ Noqw pay hapi pas Jesus Moñw'asi'taqanihqat, pu God Tíatnihqat uma tūtuptsiwaniqw ḥviy īi yantaqa pēniwa, pu uma tūtuptsiwe' put ahpiy qatsit tutwani.

21

Jesus Appears to Seven Disciples

¹ Iit atsve pu Jesus wuhkovatuphat Tiberias yan mātsiwhqat ep put aw nánatuwnayaqamuy amumi piw namtakna; noqw pam hin namtaknaqat nu umuy āawnani. ² Ima yahsa'hakim haqam sūpya: Simon Peter, pu Thomas, Didimus yan túñwantiwqha, pu Galileet ep Canat añqw tāqa Nathanael, pu Zebedeet tímat-niqw, pu hakim lōyöm piw put aw nánatuwnaqamu. ³ Noqw Simon Peter pumuy amumi pañqawu: Nu pakiwmaqto; noqw puma aw pañqaqwa: Itam úmumyani. Noqw ḥviy puma ahpiyyaqe āpiy pākihut aqw yuña, nit ep mihikq puma qa hihta kwisnaya. ⁴ Noqw qavoñvaqw talavay Jesus patuphat qalaveq wunu; noqw put aw nánatuwnayaqam put Jesus-niqw qa māmatsya. ⁵ Pahsat pu Jesus pumuy amumi pañqawu: Tōtimu, ya uma qa hihta kwisnaya? Noqw puma put aw pañqaqwa. Qae. ⁶ Pu pam amumi pañqawu: Uma pākihut putvaqewat umuh-tutsayay pāmiq tūvaye' tutwani. Noqw puma

panhtotiqe, pas antsa pāvakiwhtuy qaan'ewakw hintaqamuy intotaqe qa kātoti. ⁷ Paniqw ōviy nu Jesus pas aw unañwayat yan túñwantihwhqa Peter aw pañqawu: Taq Tutuyqawhwhqa. Noqw Simon Peter Tutuyqawhqt-nihqat navotqe, napnay añi paki, qa yuwsitaqe ōviy'o, nit pu pāmiq tsoo. ⁸ Noqw mímawat put aw nánatuwnayaqam tutṣayat ep pāvakiwhtuy íniwyuñqamuy pay pākīhut akw lölökinkahkañw öki, puma tutskwat añqw qa yāpyaqe ōviy'o, pay tsivót-sikip sunat kwílakit pahsaphaqamo. ⁹ Pu ōviy puma panis tutskwami ökit, pep tōvut hoveyeliwtaqat tutwa. Noqw pāvakiwht put añ oyi. Pu pölavikit piw tutwa. ¹⁰ Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Uma pāvakiwhtuy umuhtunimuy añqw pew kiwisni. ¹¹ Noqw Simon Peter put aqw wupqe yañsakoqmu y pāvakiwhtuy tutṣayat ep ínwtaqamuy tutskwami lölökinta, tsañe'sikip sunat-sikañw añqw pakwt payhkomuy sihkay'taqamuyu (153); noqw pas as qaan'ewakw hintaqw piw tutsaya qa tsiki. ¹² Noqw Jesus pumuy amumi pañqawu: Huvam pewye' nōnösaa. Noqw soon kurs haqawa put aw nánatuwnayaqam pam haknihqat tūviñtani, suyan pi pam Tutuyqawhqnäiqw ōviy'o. ¹³ Pahsat pu Jesus amuminihqe pölavikit kwusut, pumuy put huya, pu pāvakiwhtuy pīwu. ¹⁴ It akw hapi pu' Jesus put aw nánatuwnayaqamuy amumi pāyis nāmahtakna, mokiwuy añqw ahoy tātayht'a.

Jesus and Peter

¹⁵ Pu ōviy pumuy nōnösat, Jesus Simon Peter aw pañqawu: Simon Jonas tíata, ya um imuy amuhpenihqe inumi pas unañwayta? Noqw pam

put aw pañqawu: Owi, Tutuyqawhqa, pay nu uñ hahlayhq um navoti'ta. Noqw pam put aw pañqawu: Imamñatuy nopni'taa. ¹⁶ Pu añqw piw pam put aw pañqawu: Simon, Jonas tíata, ya um inumi unañway'ta? Noqw pam pañqawu: Owi Tutuyqawhqa, pay nu uñ hahlayhq um navoti'ta. Noqw pam pañqawu: Ikanelvokmuy amumi tunatyawtaa. ¹⁷ Pu pam pāyisni'makañw put aw pañqawu: Simon, Jonas tíata, ya um nuy hahlayi? Noqw pahsat pu Peter pas qahahlayhti, pam pu' Ya um nuy hahlayi put aw kítaqw ḍviy'o. Noqw pam put aw pañqawu: Tutuyqawhqa, pay pi um sohsok hihta navoti'ta; nu uñ hahlayhq um navoti'ta. Jesus put aw pañqawu: Ikanelvokmuy nopni'taa. ¹⁸ Pas antsaa, pas antsa nu ñumi pañqawni: Um tsaynihqe nāyuwsinat haqami unañwte' pañso haqaminiñwu; níkañw pay ason um wúyokte' uhmay hohtaknani; noqw pu suhka uñ yuwsinani, nit pu uñ haqami qa nāwaknaqw uñ pañso wikni. ¹⁹ Pam yan lavayhtiqe put hin mokniqat pañqawu. Noqw pam mokiwuy akw God pas pavan mātaktani. Pu pam yan lavayhit put aw pañqawu: Um inuñk hinmani.

Jesus and the Other Disciple

²⁰ Noqw Peter namtökqe nuy pumuy amuñkniqw tuwa. Nu hapi Jesus aw unañwayat túñwantihqe ura tapkiqw nōnovaqw put tawitsqayat aw tahtsikiwkañw aw pañqawu: Ya hak uñ momñwituy amumi mātapni? ²¹ Noqw Peter nuy túwahqe Jesus aw pañqawu: Tutuyqawhqa, noqw i' tuwat hinhtini? ²² Noqw Jesus aw pañqawu: Pay pi as pas nuy hisat pítuniqat aw pahsavo pam qátuniqat

nu nāwaknaniqw, ya um put hintsanni? Um inuñk hinmani. ²³ Pantaqat ahpiy pu' yaw nu pay qa mokniqat mímawat nánatuwnayaqam yan lavayta. Noqw pi Jesus put aw qa pañqawu: Pam qa mokni, qa kita; nīkañw Pay pi as pas nuy hisat pítuniqat aw pahsavo pam qátuniqat nu nāwaknaniqw, ya um hintsanni? kita. ²⁴ Nu hapi put aw nánatuwnaqa īit tuawi'ta, nihqe īit pēna. Noqw uma navoti'yuñqw ituawi pas qaatsa.

Conclusion

²⁵ Pu piw pas as nihtiwtaqat Jesus tumalta; noqw ka as pam sohsoy pēniwniniqw hikis pi ka tūwaqatsit ep soon tutuvenit pēniwniqat eñem qénini. Pas antsa.

God Lavayiyat An Puhuvasiwni New Testament in Hopi (US:hop:Hopi)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Hopi

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Hopi [hop], USA

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Hopi

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-25

**PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022
f1558f03-6e18-5edf-b292-77ef05524aff**